

Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi

Kulttuuripolitiikka, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen -työryhmän loppuraportti

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:2

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:2

Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi

Kulttuuripolitiikka, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen -työryhmän loppuraportti

Opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN PDF: 978-952-263-872-4

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto
Helsinki 2021

Kuvailulehti

Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö		20.1.2021
Tekijät	Kulttuuripolitiikka, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen -työryhmä		
Julkaisun nimi	Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi Kulttuuripolitiikka, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen -työryhmän loppuraportti		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:2		
Diaarinumero	OKM002:00/2020	Teema	Kulttuuri
ISBN PDF	978-952-263-872-4	ISSN PDF	1799-0351
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-872-4		
Sivumäärä	46	Kieli	suomi
Asiasanat	kulttuuri, monikulttuurisuus, maahanmuuttajat, taide, yhdenvertaisuus, moninaisuus		
Tiivistelmä Kansainvälinen muuttoliike on tehnyt Suomesta entistä moninaisemman. Maahamme on syntynyt uusia kieliryhmiä, uskontokuntia ja etnisiä yhteisöjä. Tämä kehitys asettaa haasteen suomalaiselle kulttuuripolitiikalle, mutta se tarjoaa taide- ja kulttuurielämälle myös paljon mahdollisuuksia. Väestön moninaistuminen on otettava valtavirtaistettuna huomioon kaikessa taide- ja kulttuuripoliittisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa. Taiteen rahoitusta on kehitettävä strategisesti huomioiden kulttuurisen moninaisuuden kasvava yhteiskunnallinen merkitys. Onnistunut valtavirtaistaminen tarkoittaa maahanmuuttajien yhdenvertaisempaa osallistumista taide- ja kulttuurielämään. Monikielisyys ja monipuolinen kulttuurinen osaaminen on tärkeä nähdä inhimillisenä voimavarana ja kiinteänä osana suomalaista kulttuurielämää. Tarvitaan uudenlaista ymmärrystä monikielisyyden ja eri kulttuurien tuntemuksen merkityksestä taiteen ja kulttuurialan työyhteisöissä. Taide- ja kulttuuriorganisaatioiden pitää tunnistaa syrjivät rakenteet ja rekrytointikäytännöt ja tunnustaa niiden eriasteinen olemassaolo omassa toiminnassaan. Taide- ja kulttuurialan organisaatioissa on syytä kehittää kulttuuriseen moninaisuuteen ja yhdenvertaisuuteen liittyvää osaamista. Kulttuuritoimijoiden pitää tietoisesti monipuolistaa ohjelmistoaan ja välittää myös eri kulttuuriperinnöistä ja esteettisistä käsityksistä nousevia sisältöjä.			
Kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Julkaisun jakaja/ myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet		20.1.2021
Författare	Arbetsgrupp för kulturpolitik, invandrare och om att främja kulturell mångfald		
Publikationens titel	Konst, kultur och ett mångfaldigt Finland Arbetsgrupp för kulturpolitik, invandrare och om att främja kulturell mångfald		
Publikationsseriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2021:2		
Diarienummer	OKM002:00/2020	Tema	Kultur
ISBN PDF	978-952-263-872-4	ISSN PDF	1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-872-4		
Sidantal	46	Språk	finska
Nyckelord	kultur, kulturell mångfald, immigranter, konst, likställdhet, mångfald		
Referat Den internationella migrationen har skapat en större mångfald i Finland. Det har uppstått nya språkgrupper, trossamfund och etniska samfund i vårt land. Denna utveckling innebär en utmaning för den finländska kulturpolitiken, men den erbjuder också många möjligheter för konst- och kulturlivet. Den ökande mångfalden bland befolkningen ska beaktas integrerat i all konst- och kulturpolitisk planering och allt beslutsfattande. Finansieringen av konst ska utvecklas strategiskt med beaktande av den ökande samhällseliga betydelsen av kulturell mångfald. En lyckad integrering innebär att invandrare mer jämlikt kan delta i konst- och kulturlivet. Det är viktigt att se flerspråkighet och mångsidigt kulturellt kunnande som en mänsklig resurs och en fast del av det finländska kulturlivet. I arbetsgemenskaperna inom konst och kultur behövs det en ny slags förståelse för vilken betydelse flerspråkighet och kulturkänedom har. Konst- och kulturorganisationerna ska identifiera diskriminerande strukturer och rekryteringspraxis och erkänna att de förekommer i olika grad inom den egna verksamheten. Inom konst- och kulturorganisationer finns det skäl att utveckla kompetensen i fråga om kulturell mångfald och jämlikhet. Kulturaktörerna ska medvetet göra sin repertoar mångsidigare och framföra innehåll som härrör från olika kulturarv och estetiska uppfattningar.			
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Education and Culture		20.1.2021
Authors	Working Group for Cultural Policy, Immigrants and Promotion of Cultural Diversity		
Title of publication	Art, Culture and Diverse Finland Working Group for Cultural Policy, Immigrants and Promotion of Cultural Diversity		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2021:2		
Register number	OKM002:00/2020	Subject	Culture
ISBN PDF	978-952-263-872-4	ISSN (PD F)	1799-0351
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-872-4		
Pages	46	Language	Finnish
Keywords	culture, cultural diversity, immigrants, art, equality, diversity		
Abstract International migration has made Finland more diverse. New language groups, religious communities and ethnic communities have emerged in our country. While this development challenges the conventions of Finnish cultural policy, it also offers many opportunities for the arts and cultural life. The increasing diversity of the Finnish population needs to be mainstreamed into the planning and decision-making procedures in arts and cultural policy. The funding of arts needs to be developed strategically, taking into account the growing societal importance of cultural diversity. Successful mainstreaming means engaging migrants more equitably into arts and cultural life. It is important to see multilingualism and diverse cultural competences as human resources and as an integral part of Finnish cultural life. Multilingualism and knowledge about different cultures play an important role in creative working communities, and we need a new understanding of this role. Arts and cultural organisations must be able to identify discriminatory structures and recruitment practices and recognise their varying degrees of existence in their own activities. Expertise related to cultural diversity, equity and equality should be developed in these organisations. Cultural actors need to consciously diversify their programmes and also foster contents arising from different cultural heritages and aesthetic concepts.			
Publisher	Ministry of Education and Culture, Finland		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

Yhteenveto	7
Työryhmän tehtävä	9
Tärkeimmät käsitteet	11
Työryhmän esitykset läpileikkaaviksi linjauksiksi	15
Työryhmän esitykset teemakohtaisiksi linjauksiksi ja toimenpiteiksi	16
Kulttuuripolitiikka.....	16
Kulttuurin rahoitus.....	18
Työllistyminen	20
Ammatillinen kehittyminen	22
Kulttuuripalvelut.....	23
Kulttuurien välinen vuoropuhelu	25
Tilastot ja tutkimus	26
Työryhmän ehdotuksista toimenpideohjelmaan	28
Työryhmän esitysten taustaksi	29
Maahanmuutto Suomeen ja vähemmistöjen muodostuminen Suomessa.....	29
Kulttuuristen oikeuksien ja yhdenvertaisuuden oikeudellinen perusta	32
Kansainvälinen kulttuuripoliittinen kehitys maahanmuuton ja moninaisuuden näkökulmasta.....	35
Suomalaisen kulttuuripolitiikan kehitys maahanmuuton ja moninaisuuden näkökulmasta.....	36
Tietoja ulkomaalaistaustaisista Suomen taide- ja kulttuurielämässä	40
Kulttuurinen moninaisuus kulttuurin toimijakentällä ja kulttuurin hallinnonalan strategioissa ja lainsäädännössä	41
Liite 1. Työryhmän työskentelyprosessi	45

Yhteenveto

Kansainvälinen muuttoliike on tehnyt Suomesta entistä moninaisemman. Perinteisten vähemmistöjemme lisäksi Suomessa on runsaasti maahamme muuttaneita henkilöitä. Maahamme on syntynyt uusia kieliryhmiä, uskontokuntia ja etnisiä yhteisöjä. Tämä kehitys asettaa haasteen suomalaiselle kulttuuripolitiikalle, mutta se tarjoaa taide- ja kulttuurielämälle myös paljon mahdollisuuksia.

Väestön moninaistuminen on otettava valtavirtaistettuna huomioon kaikessa taide- ja kulttuuripoliittisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa. Taide- ja kulttuurialan organisaatioissa on syytä kehittää kulttuuriseen moninaisuuteen ja yhdenvertaisuuteen liittyvää osaamista. Asioita kannattaa viedä suunnitelmallisesti eteenpäin, ja tavoitteiden toteuttamista on tärkeä arvioida.

Onnistunut valtavirtaistaminen tarkoittaa maahanmuuttajien yhdenvertaisempaa osallistumista taide- ja kulttuurielämään. Erityisille väestöryhmille suunnatut erillisratkaisut ja myönteinen erityiskohtelu voivat joissain tapauksissa edistää moninaisuuden edistämisen tavoitteiden saavuttamista. Taiteen ja kulttuurin päätöksentekokelemissä tulee olla mukana ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, myös sellaisia, jotka tuntevat tai edustavat muutakin kuin länsimaista kulttuuritaustaa.

Taiteen rahoitusta on kehitettävä strategisesti huomioiden kulttuurisen moninaisuuden kasvava yhteiskunnallinen merkitys. Väestörakenteen muutosten pitää näkyä ja vaikuttaa läpileikkaavasti rahoitusjärjestelmissä, sekä taidetoimijoiden julkisessa rahoituksessa että taiteen valtionavustuksissa. Kehittämistarpeet on otettava huomioon myös arvioitaessa taiteen ja kulttuurin rahoitustarpeita valtion talousarviossa. Työryhmä ehdottaa eräitä julkista rahoitusta koskevia kohdennettuja toimenpiteitä. Samalla on kuitenkin syytä muistaa, että monin kohdin moninaisuutta voidaan taiteen ja kulttuurin toimijakentällä edistää myös ilman merkittävää lisärahoitusta, ja näin tulee myös tehdä – kyse on usein toiminta- ja menettelytapojen muuttamisesta.

Monikielisyys ja monipuolinen kulttuurinen osaaminen on tärkeä nähdä inhimillisenä voimavarana ja kiinteänä osana suomalaista kulttuurielämää. Tarvitaan uudenlaista

ymmärrystä monikielisyyden ja eri kulttuurien tuntemuksen merkityksestä taiteen ja kulttuurialan työyhteisöissä. Taide- ja kulttuuriorganisaatioiden pitää tunnistaa syrjivät rakenteet ja rekrytointikäytännöt ja tunnustaa niiden eriarasteinen olemassaolo omassa toiminnassaan. Tämän jälkeen niitä voi ryhtyä aktiivisesti poistamaan.

Taide- ja kulttuurialan organisaatioiden on tärkeää luoda edellytyksiä ulkomaalaistaustaisille taiteen ja kulttuurin ammattilaisille Suomessa työskentelyn ja uralla etenemisen edistämiseksi. Lisätään mahdollisuuksia oppia suomea ja ruotsia, tuetaan ammatillisten verkostojen syntyä ja tarjotaan muita mahdollisuuksia parantaa työllistymistä edistäviä tietoja ja taitoja. Lisätään myös taide- ja kulttuuritoimijoiden keskuudessa kielitietoisuutta eli ymmärrystä suomen ja ruotsin kielen käytön erilaisista tilanteista ja kielen piirteistä ja niiden merkityksestä.

Ulkomaalaistaustaisten osallistuminen taide- ja kulttuuripalveluihin on monissa maissa vähäisempää kuin kantaväestön keskuudessa. Näin on myös Suomessa. Parannetaan taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuutta madaltamalla osallistumisen kynnystä toiminnan suunnittelussa, viestinnässä ja toteutuksessa. Lisätään selkosuomen ja selkoruotsin sekä selkeän yleiskielen käyttöä taide- ja kulttuurilaitosten, festivaalien ja kulttuuripahtumien suunnittelutyössä, viestinnässä ja toiminnassa.

Taide- ja kulttuuritoimintaan sisältyviä eriarvoistavia ja rodullistavia elementtejä pitää tarkastella järjestelmällisesti ja puuttua niihin määrätietoisesti. Toimijoiden pitää tietoisesti monipuolistaa tuottamia sisältöjä ja välittää eri kulttuuriperinnöistä ja esteettisistä käsitteistä nousevia sisältöjä. Tähän tavoitteeseen päästään esimerkiksi monipuolistamalla henkilöstöä ja käyttämällä ohjelmistosuunnittelussa moninaisuusagentteja.

Monikielisyyden ja muun kulttuurin moninaisuuden vahvistaminen suomalaisessa kulttuuripolitiikassa ja taide- ja kulttuurielämässä edellyttää lisää tutkimuksia ja selvityksiä, olemassa olevien tietojen parempaa hyödyntämistä ja uusien tiedonhankintavälineiden kehittämistä. Työryhmän ehdotus pitää sisällään mm. uuden, kulttuurista moninaisuutta ja yhdenvertaisuutta kulttuuripolitiikassa luotaavan barometrin.

Työryhmä ehdottaa, että opetus- ja kulttuuriministeriössä laaditaan työryhmän linjaukset ja toimenpide-ehdotukset huomioon ottava ohjelma, joka konkreettisin toimin edistää kulttuurista moninaisuutta maahanmuuton näkökulmasta kulttuuripolitiikassa ja suomalaisessa taide- ja kulttuurielämässä. Ohjelman toteutumista on seurattava osana hallinnon ohjausta ja johtamista, hyödyntäen muun muassa indikaattoreita, tutkimuksia ja selvityksiä.

Työryhmän tehtävä

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 9.1.2020 kulttuuripolitiikkaa, maahanmuuttoa ja kulttuurista moninaisuutta käsittelevän työryhmän valmistelevaan ehdotukset kulttuuripoliittisiksi linjauksiksi, joiden avulla hallinnonalaa on tarkoitus kehittää lähitulevaisuudessa. Työryhmän toimikausi oli 9.1.–31.12.2020. Työryhmän kokoonpanosta ja työskentelystä kerrotaan tarkemmin liitteessä 1.

Työryhmän tehtävänä on ollut valmistella ehdotukset linjauksiksi ja toimenpiteiksi, joita toteuttamalla kulttuurinen moninaisuus ja maahanmuutto näkyvät ja vaikuttavat kulttuuripolitiikassa väestökehityksen mukaisesti ja asiaan liittyvät toimintaympäristömuutokset huomioiden. Työryhmän tuli lisäksi huomioida erityisesti tavoite vahvistaa taiteen ja kulttuurin avulla ulkomaalaistaustaisten yhteiskunnallista osallisuutta ja osallistumista sekä edistää taiteen ja kulttuurin keinoin kulttuurien välistä vuoropuhelua, jonka tavoitteena on eri väestöryhmien vuorovaikutuksen ja yhteisymmärryksen lisääminen.

Työryhmän ehdotusten tuli koskea ainakin seuraavia asiakokonaisuuksia:

- a) kulttuurisen moninaisuuden ja monikielisyyden toteutuminen luovassa työssä ja tuotannossa sekä taiteen ja kulttuurin sisällöissä ja kulttuuripalveluissa
- b) ulkomaalaistaustaisten mahdollisuudet harjoittaa ammattimaista ja muuta taide- ja kulttuuritoimintaa ja osallistua taide- ja kulttuurielämään kulttuurinkäyttäjänä
- c) kulttuuri- ja taidealan toimintojen ja toimijoiden rooli maahanmuuttajien kotoutumisen tukena ja eri ryhmien kohtaamisen edistäjänä
- d) kulttuurisen moninaisuuden toteutuminen kulttuuripolitiikkaa koskevassa kehittämistyössä ja päätöksenteossa

- e) työryhmän toimeksiannon piiriin kuuluva tutkimustyö ja -tarpeet sekä moninaisuuden huomioimista taiteen ja kulttuurin alalla edistävien seuranta- ja arviointimenettelyjen ja mittareiden kehittäminen.

Työryhmän tuli myös ottaa huomioon taide- ja kulttuurikentältä eri yhteyksissä esiin nostettu tarve siirtyä tilapäisistä moninaisuutta edistävästä projekteista pysyvämpään toimintatapaan, jossa moninaisuus on kiinteä osa perustoimintaa. Mikäli työryhmä päätyisi tätä tavoitetta tukevaan perusratkaisuun, sen tulisi myös arvioida, onko olemassa tilanteita ja tarpeita, joissa on edelleen perusteltu tarve myönteiselle erityiskohtelulle osana kulttuurisen moninaisuuden, osallisuuden ja kotoutumisen edistämistä.

Työryhmän tuli eritellä tekemänsä ehdotukset sen mukaan, kuka niistä vastaa (opetus- ja kulttuuriministeriö, muut ministeriöt, taiteen ja kulttuurin toimialan virastot, taide- ja kulttuurilaitokset, järjestöt jne.), sekä tunnistaa asiakokonaisuuteen liittyviä yhteistyömahdollisuuksia eri toimijoiden ja hallinnonalojen välillä.

Tärkeimmät käsitteet

Kaikkia Suomessa asuvia ihmisiä on syytä pitää suomalaisina. Työryhmän tehtävän vuoksi väestö ryhmitellään kuitenkin maahanmuuton näkökulmasta Tilastokeskuksen määritelmän mukaisesti suomalaistaustaiseen ja ulkomaalaistaustaiseen väestönosaan. **Suomalaistaustaisia** ovat kaikki ne henkilöt, joilla vähintään toinen vanhemmista on syntynyt Suomessa. **Ulkomaalaistaustaisia** ovat kaikki ne henkilöt, joilla molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Tämä ulkomaalaistaustaisuuden määrittely on käytössä myös muissa Pohjoismaissa.

Sekä suomalaistaustaiset että ulkomaalaistaustaiset voivat olla itse Suomessa tai ulkomailla syntyneitä. Ulkomailla syntyneitä ulkomaalaistaustaisia kutsutaan vallitsevan tavan mukaisesti myös **maahanmuuttajiksi**. Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista käytetään synonyyminä myös maahanmuuton **toisen sukupolven** käsitettä. Mikäli henkilön molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, hänen **taustamaansa** on ensisijaisesti biologisen äidin syntymävaltio. Jos kummankaan vanhemman syntymävaltiosta ei ole tietoa, on taustamaa ulkomailla syntyneiden henkilöiden osalta henkilön oma syntymävaltio.

Ulkomaisen tai suomalaisen syntyperän lisäksi Suomen väestötiedoissa on tieto Suomessa asuvien henkilöiden äidinkielestä. Taide- ja kulttuuritoiminnan kannalta myös erilaiset kieliryhmät ovat tärkeitä, ja esimerkiksi arabiankieliset, espanjankieliset ja venäjänkieliset ovat tulleet Suomeen monista eri maista. Niitä henkilöitä, joilla rekisteröity äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame, tavataan kutsua Suomessa **vieraskielisiksi**. Näin tehdään myös tässä raportissa, vaikka nimitys onkin ongelmallinen ja kasvavassa määrin harhaanjohtava. Etenkin Suomessa syntyneet vieraskieliset, mutta myös monet maahanmuuttajista, ovat myös suomen- tai ruotsinkielisiä.

Kotoutuminen tarkoittaa Suomen lainsäädännössä (1386/2010) maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Kotoutumisen edistämistä kutsutaan usein myös kotouttamiseksi. Kotoutumista edistäviä palveluja ovat ennen muuta Suomeen asettautumisen alkuvaiheessa tarjottavat ohjaus ja neuvonta,

alkukartoitukset, kotoutumissuunnitelmat ja kotoutumiskoulutus. Turvapaikanhakijat eivät kuulu kotoutumislainsäädännön piiriin, vaan lakisääteinen kotoutumisprosessi alkaa heidän osaltaan vasta oleskeluluvan saamisen jälkeen. Kotoutumispalvelut ovat Suomessa lähtökohtaisesti tarjolla kaikille Suomeen muuttaneille maahanmuuton syystä tai oleskeluluvan myöntämisen perusteesta riippumatta.

Kulttuurinen moninaisuus on ymmärrettävissä sekä yhteiskunnan rakenteeseen liittyvänä että yksilöiden ja yhteisöjen toimintaan kytkeytyvänä käsitteenä. Suomalainen yhteiskunta on kulttuurisesti moninainen siinä mielessä, että se sisältää erilaisia kieliä, uskontoja ja kulttuureja sekä etnisiä ja kansallisia identiteettejä. Tässä mielessä puhutaan usein myös monikulttuurisuudesta. Unescon kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelusta ja edistämistä koskevassa yleissopimuksessa (2007) kulttuurisella moninaisuudella tarkoitetaan puolestaan niitä moninaisia tapoja ja muotoja, joilla ryhmien ja yhteisöjen kulttuurit saavat ilmaisunsa ja jotka leviävät ryhmien ja yhteiskuntien sisällä ja niiden välillä. Kulttuurista moninaisuutta ovat myös taiteellisen luomistyön ja kulttuuri-ilmaisujen tuotannon, levityksen, jakelun ja kulutuksen eri tavat. Tässä raportissa keskitytään kulttuuriseen moninaisuuteen maahanmuuton, sen kasvun ja seurausten sekä näihin liittyvän monikulttuurisuuden näkökulmasta.

Kulttuuripolitiikka ymmärretään raportissa ensisijaisesti valtion taiteeseen ja kulttuuriin kohdistuvana päätöksentekona, ohjauksena ja resurssien jakona, jota toteutetaan ennen muuta opetus- ja kulttuuriministeriössä ja sen alaisessa hallinnossa. Kulttuuripolitiikka kattaa muun muassa taiteen tekemisen ja edistämisen, kirjastot, luovan talouden, kulttuuriperinnön, museot, teatterit, orkesterit ja näiden lisäksi muita taiteeseen ja kulttuuriin olennaisesti kytkeytyviä toimialoja ja aihepiirejä. Suomalaisen kulttuuripolitiikan keskeisiä tavoitealueita ovat opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025:n mukaan luova työ ja tuotanto, osallisuus ja osallistuminen sekä kulttuurin perusta ja jatkuvuus. Suomalaisessa kulttuuripolitiikassa tärkeitä toimijoita ovat myös kunnat ja yksityiset säätiöt ja rahastot.

Monikielisyys voi tarkoittaa sekä yhteiskunnan että yksilöiden kielellistä moninaisuutta. Suomi on monikielinen yhteiskunta, koska Suomessa puhutaan useita eri kieliä. Suomessa on myös kaksi kansalliskieltä, suomi ja ruotsi, minkä lisäksi saamen kielillä (inarin saame, koltansaame, pohjoissaame) on virallinen asema saamelaisten kotiseutualueella. Monikielillä yksilöllä voidaan tarkoittaa esimerkiksi henkilöä, joka hallitsee vähintään kahta kieltä äidinkielen tasoisesti. Suomen väestötietojärjestelmässä voi äidinkielekseen ilmoittaa vain yhden kielen.

Selkokieli on yleiskieltä helpompaa suomea tai ruotsia. Selkokieli on suomen tai ruotsin kielen muoto, jossa kieltä on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan

yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Selkosuomi ja selkoruotsi on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä.

Rodullistamisella tarkoitetaan sellaista sosiaalista prosessia, jossa valta-asemassa olevat henkilöt liittävät toiseen yksilöön tai ihmisryhmään oletuksia, stereotypioita ja/tai ennakkoluuloja ihonvärin, etnisen taustan, uskonnon tai muun vastaavan seikan perusteella. Rodullistettuna voidaan pitää henkilöä tai ryhmää, joka kokee tai jonka jäsenet kokevat yhteiskunnassa rodullistamista. Rodullistamista eli sosiaalisten rotujen muodostamista voi tapahtua sekä arkisessa kanssakäymisessä että yhteiskunnallisten instituutioiden käytännöissä.

Turvallisemmalla tilalla tai tapahtumalla tarkoitetaan sellaisten käytänteiden luomista, jotka edistävät kaikkien tilassa oleskelevien tai tapahtumaan osallistuvien ihmisten turvallisuuden kokemusta. Turvallisemmassa tilassa jokaisella on oikeus olla oma itsensä ilman pelkoa syrjinnän tai häirinnän kohteeksi joutumisesta. Tilan tai tapahtuman järjestäjä kantaa vastuunsa siitä, että epämukaviin, alentaviin tai muuten hankaliin tilanteisiin puututaan ja että ristiriitoja käsitellään asiallisesti.¹

Henkilö, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta, on **turvapaikanhakija**. Ulkomaalainen, josta jokin valtio tai YK:n pakolaisjärjestö UNHCR katsoo, että hänellä on perustellusti aiheutta pelätä joutuvansa vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi, on **pakolainen**. Turvapaikanhakija saa pakolaisaseman, jos hänelle annetaan turvapaikka. Euroopan unionissa henkilö voi saada myös toissijaista suojelua, mikäli hänen katsotaan olevan vaarassa joutua oikeudenloukkauksen kohteeksi.

Suomen yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) tunnistaa suoran tai välittömän sekä epäsuoran tai välillisen **syrjinnän**. Syrjintä on välitöntä, jos jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa. Välillisestä syrjinnästä on kyse silloin, kun näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella. Erilaiseen asemaan asettaminen on laillista, mikäli säännöllä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia (esimerkiksi elokuvien alaikärajat). **Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta** voidaan edistää sekä henkilöstöpolitiikalla että organisaation toimintaa kehittämällä ja palveluiden tuottamista parantamalla (henkilöstöpoliittinen ja toiminnallinen yhdenvertaisuus).

¹ Turvallisemman tilan käsitettä ovat tuoneet esille mm. Ruskeat tytöt ry ja Kulttuuria kaikille -palvelu.

Tutkintojen tunnustamisella tarkoitetaan päätöstä siitä, millaisen kelpoisuuden toisessa maassa suoritettu tutkinto antaa työtä tai opiskelupaikkaa haettaessa. Päätöksiä tekevät viranomaiset, oppilaitokset ja korkeakoulut sekä työnantajat. Opetushallituksen tai muun viranomaisen tunnustamispäätös on tarpeen, jos ulkomailla tutkinnon suorittanut haluaa työskennellä säännellyssä ammatissa tai tehtävässä, johon vaaditaan tietyn tasoinen korkeakoulututkinto.

Työryhmän esitykset läpileikkaaviksi linjauksiksi

1. Suomalaisessa kulttuuripolitiikassa sekä taide- ja kulttuurielämässä täytyy varmistaa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutuminen niin periaatteiden kuin käytännön tasolla. Ketään ei saa Suomessa syrjiä alkupe-
rän, ihonvärin, kansalaisuuden tai kansallisuuden, kielen, uskonnon, ter-
veydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun
henkilöön liittyvän syyn perusteella. Suoran eriarvoistavan kohtelun
lisäksi pitää puuttua myös rakenteelliseen, institutionaaliseen ja moni-
perusteiseen syrjintään ja rasismiin.
2. Moninainen suomalainen kulttuuriperintö on kautta aikojen muodos-
tunut kulttuureiden vuorovaikutuksessa. Rikas taide- ja kulttuurielämä
edellyttää aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön kunnioitusta ja
uudistumisen halua ja kykyä sekä laaja-alaista osallisuutta ja osallistu-
mista. Moninaisuutta pitää oppia tunnistamaan paremmin ja kulttuu-
rien välistä vuoropuhelua tulee vahvistaa. Kaikilla Suomessa on oikeus
omaan kieleensä ja kulttuuriinsa sekä oikeus hyödyntää monipuolisesti
taiteen ja kulttuurin mahdollisuuksia.
3. Sivistys ja osaaminen ovat aina olleet suomalaisen yhteiskunnan menes-
tyksen perusta. Suomessa on taidetta tekeviä ja kulttuuripalveluja käyt-
täviä ihmisiä maailman eri maista ja kulttuureista. Kaikilla Suomessa asu-
villa on oltava mahdollisuus aktiivisina kansalaisina kasvattaa tietojaan
ja lisätä taitojaan sekä hyödyntää osaamistaan ja luovuuttaan omassa
arjessaan ja nauttia monipuolisesta kulttuuritarjonnasta. Halua ryhtyä
taiteilijaksi tai kulttuurialan ammattilaiseksi tulee kasvattaa ja tukea.

Työryhmän esitykset teemakohtaisiksi linjauksiksi ja toimenpiteiksi

Kulttuuripolitiikka

Kansainvälisen muuttoliikkeen aiheuttama väestönmuutos läpäisee koko suomalaisen yhteiskunnan. Etninen, kielellinen ja kulttuurinen moninaistuminen on otettava valtavirtaistettuna huomioon kaikessa taide- ja kulttuuripoliittisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa. Myönteinen erityiskohtelu ja erillisratkaisut ovat hyväksyttäviä, jos niiden avulla edistetään tavoitteiden saavuttamista. Taiteen ja kulttuurin päätöksentekojärjestelmiä on syytä kehittää niin, että ne heijastavat Suomen muuttuneita väestörakenteita.

- **Ulkomaalaistaustaiset päätöksenteossa**
Taiteen ja kulttuurin alan toimijat huolehtivat siitä, että ulkomaalaistaustaisia kuullaan kaikessa päätöksenteossa ja erityisesti heitä itseään koskevia päätöksiä valmisteltaessa ja että heillä on aito mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon. Taiteen ja kulttuurin päätöksentekoelempiin otetaan mukaan ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, myös sellaisia, jotka tuntevat tai edustavat muutakin kuin länsimaista kulttuuritaustaa. (Valtion ja kuntien kulttuurihallinto sekä taide- ja kulttuurilaitokset ja -organisaatiot)
- **Yhdenvertaisuussuunnitelma**
Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa vähintään 30 hengen kulttuuritoimijoita tekemään omaa organisaatiotaan koskevan yhdenvertaisuussuunnitelman. Kannustetaan muitakin kulttuurialalla toimivia laatimaan itselleen vastaava suunnitelma sekä kaikkia toimijoita arvioimaan systemaattisesti oman suunnitelmansa toteutumista sekä edistämään toiminnallisen ja henkilöstöpoliittisen yhdenvertaisuuden toteutumista omassa toiminnassaan. (Valtion ja kuntien kulttuurihallinto sekä taide- ja kulttuurilaitokset ja -organisaatiot)

- **Moninaisuus- ja yhdenvertaisuuskoulutus**
Taiteen ja kulttuurin alan laitokset ja organisaatiot sisällyttävät toimintaansa moninaisuus- ja yhdenvertaisuuskoulutusta tai käyttävät moninaisuusasiantuntijoita kehitystyössään. Näin lisätään toimialan tietoisuutta ja osaamista kulttuurisesta moninaisuudesta sekä tunnustetaan eri väestöryhmien keskinäisessä asemassa vallitsevat erot ja niiden syyt. (Valtion ja kuntien kulttuurihallinto, taide- ja kulttuurilaitokset ja -organisaatiot sekä moninaisuusasioihin erikoistuneet yhteisöt)
- **Kulttuuri kuuluu kaikille**
Taide- ja kulttuurialan strategisessa suunnittelussa ja kehitystyössä – kuten valmistelussa olevassa kulttuuriperintöstrategiassa ja muissa vastaavissa asiakirjoissa – yhdeksi lähtökohdaksi otetaan, että kulttuuri kuuluu kaikille ja että se on yhdenvertaisesti kaikkien saavutettavissa. Kaikilla on oikeus nauttia kulttuuriperinnöstä ja osallistua sen rikastuttamiseen sekä tehdä ja kuluttaa taidetta ja kulttuuria. (Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) ja kunnat)
- **Kulttuurisen moninaisuuden ja kestävä kehityksen työkalu**
Kehitetään kulttuurialalle väline kulttuurisen moninaisuuden ja kestävä kehityksen kehittämiseen ja arviointiin. Tämä työkalu auttaa taide- ja kulttuurilaitoksia ja -organisaatioita uudistamaan käytäntöjään ja havainnoimaan kulttuurista moninaisuutta ja yhdenvertaisuutta koulutustilaisuuksissa ja käytännön työelämän kehittämisessä. Työkalun suunnittelussa hyödynnetään Museoviraston ja Taiteen edistämiskeskuksen (Taike) kehittämää elävää perintöä ja kestävä kehitystä yhteen sovittavaa kompassia. (Valtion ja kuntien kulttuurihallinto sekä taide- ja kulttuurilaitokset ja -organisaatiot)

Kulttuurin rahoitus

Julkinen valta tukee taidetta lähtökohtinaan taiteen vapaus, moninaisuus ja yhdenvertaisuus. Taiteen ja kulttuurin rahoitusta tulee kehittää strategisesti huomioiden kulttuurisen moninaisuuden kasvava yhteiskunnallinen merkitys niin, että se näkyy ja vaikuttaa läpileikkaavasti rahoitusjärjestelmissä. Kannustetaan muita taiteen ja kulttuurin rahoittajia huomioimaan yhteiskunnan moninaisuus toiminnassaan.

- Valtion talousarvion valmistelu
Moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämisen tarpeet on otettava huomioon, kun arvioidaan taiteen ja kulttuurin rahoitustarpeita valtion talousarvioissa ja kun päätetään rahoituksen kohdentamisesta. Osa tämän työryhmän esitysten toteuttamisesta edellyttää myös rahoituksen kohdentamista niihin. (OKM, valtiovarainministeriö)
- Tulos- ja tavoiteohjaus ja seuranta
Kulttuurin hallinnonalan virastot sekä kansalliset kulttuurilaitokset sopivat vuosittain tulosneuvotteluissa ja tavoitekeskusteluissa opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa kulttuurisen moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämisen toimenpiteistä ja niiden seurannasta. (OKM, virastot ja kansalliset kulttuurilaitokset)
- Kuntien kulttuuripalvelut
Kuntien kulttuuri- ja kirjastotoimintaa ja palveluja järjestettäessä huomioidaan kulttuurisen ja muun moninaisuuden sekä yhdenvertaisuuden edistämisen tarpeet. Kirjastolain mukaisia yleisten kirjastojen kehittämistehtäviä sekä kuntien kulttuuritoimintalain mukaisia valtakunnallisia ja alueellisia kehittämistehtäviä voidaan myös hyödyntää tähän tarkoitukseen. (Kunnat ja OKM)
- Museoiden ja esittävän taiteen valtionosuudet
Uuden museolain tavoitteita ovat yhteisöllisyyden, jatkuvuuden ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen. Uuden esittäviä taiteita koskevan lain tavoitteita on taiteen monimuotoisuuden, kulttuurisen moninaisuuden ja esittävän taiteen palvelujen valtakunnallisen ja alueellisen saatavuuden ja eri väestöryhmien saavutettavuuden edistäminen. Varmistetaan näiden tavoitteiden toteutuminen valtionosuusjärjestelmän toimeenpanossa. Kannustetaan kaikkia valtionosuusjärjestelmän piirissä olevia laitoksia kantamaan vastuunsa moninaisuuden edistämiseksi. (OKM ja valtionosuutta saavat taide- ja kulttuurilaitokset)

- Harkinnanvaraiset valtionavustukset
Taiteen ja kulttuurin harkinnanvaraisia valtionavustuksia jakavat virastot ja muut organisaatiot (kuten Suomen elokuvasäätiö) kehittävät oman alansa toimijakentän ääntä kuullen avustuskäytäntöjään siten, että kulttuurinen moninaisuus ja yhdenvertaisuus huomioidaan nykyistä paremmin valtionavustuksen saajien toiminnassa. (OKM, virastot, valtionavustusta edelleen jakavat toimijat ja harkinnanvaraisia valtionavustuksia saavat organisaatiot)
- Rahoitusta osaamisen kehittämiseen
Vahvistetaan museoiden, kirjastojen ja muiden taide- ja kulttuurilaitosten henkilöstön moninaisuusosaamista ja kulttuurienvälistä kompetenssia kohdentamalla valtionavustusrahoitusta tähän toimintaan. Suunnataan kirjastojen, museoiden ja kuntien kulttuuritoimintaan kehittämisrahoitusta kulttuurista moninaisuutta, kulttuurienvälistä kohtaamista ja kaikkien osallisuutta ja osallistumista edistäviin hankkeisiin. (OKM, kunnat, Museovirasto, museot ja kirjastot)
- Kieliryhmien huomiointi neuvontapalveluissa
Huomioidaan muiden kuin suomen ja ruotsin kielen taitoisten tarpeet taiteen ja kulttuurin rahoitusjärjestelmien ja -hakujen neuvontapalveluissa. Jaetaan tietoa ja järjestetään koulutus- ja infotilaisuuksia maahanmuuttajille ja vähemmistöryhmiin kuuluville henkilöille. (Valtion ja kuntien kulttuurihallinto sekä taide- ja kulttuurilaitokset ja -organisaatiot, maahanmuuttaja- ja monikulttuurisuusjärjestöt ja -organisaatiot)

Työllistyminen

Ulkomaalaistaustaisten taiteen ja kulttuurin alan ammattilaisten työllistyminen tuo uutta osaamista ja luo uusia kansainvälisiä verkostoja Suomeen. Monikielisyys ja monipuolinen kulttuurinen osaaminen on tärkeää nähdä inhimillisenä voimavarana ja kiinteänä osana suomalaista kulttuurielämää. Taide- ja kulttuuriorganisaatioiden on tunnistettava, tunnus-
tettava ja aktiivisesti poistettava syrjivät rakenteet ja rekrytointikäytännöt.

- **Pätevyysvaatimukset ja rekrytointiosaaminen**
Kannustetaan taide- ja kulttuurilaitoksia ja -organisaatioita tunnistamaan ulkomaalaistaustaisten taiteen ja kulttuurin ammattilaisten osaaminen ja kokemuksen kautta saavutettu pätevyys muodollisten tutkintojen ohella. Tuetaan laitosten ja organisaatioiden rekrytointiosaamisen kehittymistä koulutuksella ja neuvonnalla. (OKM, Opetushallitus ja muu valtion ja kuntien kulttuurihallinto sekä taide- ja kulttuurilaitokset ja -organisaatiot)
- **Kohdennetut kiintiöt ja anonyymi rekrytointi**
Taiteen ja kulttuurin päätöksenteko- ja asiantuntijaelimien tulisi selvittää, voiko niiden kokoonpanon suunnittelussa hyödyntää kohdennettuja kiintiöitä maahanmuuttajille tai muuten rajatuille kulttuurisen moninaisuuden edistämisen kannalta tärkeille väestöryhmille. Kulttuuritoimijoiden on syytä myös selvittää, voitaisiinko ulkomaalaistaustaisten taiteilijoiden ja muiden kulttuurin ammattilaisten urakehitystä ja muuta yhdenvertaisuuden toteutumista edistää esimerkiksi anonyymin rekrytoinnin avulla. (Valtion ja kuntien kulttuurihallinto sekä taide- ja kulttuurilaitokset ja -organisaatiot)
- **Monikielisyys ja kulttuurien tuntemus**
Annetaan arvoa monikielisuudelle ja eri kulttuurien tuntemukselle taiteen ja kulttuurialan työyhteisöissä. Käytetään suomen ja/tai ruotsin kielen osaamisvaatimuksia rekrytointikriteerinä ainoastaan silloin, kun se on laissa säädeltyä tai muuten perusteltua. Ymmärretään, että työnsä voi myös taide- ja kulttuurialalla hoitaa menestyksellisesti, vaikka suomen tai ruotsin kielen taito ei olisi äidinkielen tasoista. (Valtion ja kuntien kulttuurihallinto sekä taide- ja kulttuurilaitokset ja -organisaatiot)
- **Moninaisuus asiantuntija- ja johtotehtävissä**
Lisätään taide- ja kulttuuriorganisaatioissa asiantuntija- ja johtotehtävissä työskentelevän henkilöstön kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta. Esimerkiksi kirjastoissa tulisi aktiivisesti hyödyntää yleisiä

kirjastoja koskevan lain (1492/2016) uusia säännöksiä koskien työntekijöiden kelpoisuutta. (Kunnat, taide- ja kulttuurilaitokset ja -organisaatiot sekä kirjastot)

- **Neuvonta ja verkostoituminen**

Lisätään työllistymistä ja ammatillista urakehitystä edistäviä ja osallistujille yhdenvertaisia verkostoitumistilaisuuksia. Kehitetään neuvontaa suomalaisesta taide- ja kulttuurijärjestelmästä Suomeen muuttaneille taiteen ja kulttuurin alan osaajille. (Oppilaitokset, taide- ja kulttuurilaitokset ja -organisaatiot ja järjestöt)

- **Mentorointikoulutus**

Koulutetaan Suomessa pidempään olleita taiteilijoita ja kulttuurialan ammattilaisia toimimaan vastatulleiden mentoreina ja ammatillisena vertaistukena esimerkiksi verkostojen rakentamisessa. Luodaan mahdollisuuksia sille, että taiteen ja kulttuurin laitokset ja muut toimijat voivat hyödyntää kokemusasiantuntijoiden tietoja ja osaamista. (Täydennyskoulutusta tarjoavat korkeakoulut ja vapaa sivistystoimi, taide- ja kulttuurilaitokset ja organisaatiot)

- **Taiteilijuuden tunnistaminen**

Välitetään tietoa muiden hallinnonalojen edustajille taiteilijoiden ja muiden kulttuurialan ammattilaisten moninaisesta osaamisesta ja työssäkäynnin edellytyksistä sekä vahvistetaan heidän mahdollisuutensa saada ammattinsa nojalla oleskelulupa. (OKM, Taite, taide- ja kulttuurialan järjestöt, työ- ja elinkeinoministeriö, sisäministeriö, Maahanmuuttovirasto)

Ammatillinen kehittyminen

Suomeen muuttaneilla taiteilijoilla ja kulttuurialan ammattilaisilla on tullessaan jo paljon tietoa ja osaamista. Pystyäkseen toimimaan täysipainoisesti ja yhdenvertaisesti suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä moni tarvitsee kuitenkin kielitaidon ja muun osaamisen kehittämistä sekä mahdollisuuksia verkostoitumiseen. Luodaan edellytyksiä Suomessa työskentelyn ja uralla etenemisen vaatimien tietojen ja taitojen parantamiseksi.

- Kielikoulutusta ja tietoa taide- ja kulttuurielämästä
Taiteen ja kulttuurin alan oppilaitoksissa lisätään suomen ja ruotsin kielen opetusta sekä koulutusta suomalaisen taide- ja kulttuurielämän rakenteista ja työllistymismahdollisuuksista. (Toisen asteen oppilaitokset, korkeakoulut ja vapaa sivistystyö)
- Kielen oppiminen työelämässä
Tarjotaan Suomeen muuttaneille taiteilijoille ja kulttuurialan ammattilaisille mahdollisuuksia oppia suomea tai ruotsia tai kehittää kielitaitoaan myös työssä oppimalla. Lisätään taide- ja kulttuuritoimijoiden keskuudessa kielitietoisuutta eli ymmärrystä kielen käytön erilaisista tilanteista ja kielen piirteistä ja niiden merkityksestä. Jokainen kielen käyttäjä on myös kielen opettaja. (Taiteen ja kulttuurin toimiala)
- Lisä- ja täydennyskoulutus
Tarjotaan Suomeen muuttaneille taiteilijoille ja kulttuurialan ammattilaisille yleistä sekä tarvittaessa räätälöityä lisä- ja täydennyskoulutusta, ml. johtajuuskoulutusta, jotka edistävät heidän pääsyään suomalaisille taiteen ja kulttuurin työmarkkinoille. Koulutuksen puitteissa on tärkeää luoda myös mahdollisuuksia monipuoliseen verkostoitumiseen. (Toisen asteen oppilaitokset, korkeakoulut ja vapaa sivistystyö)
- Työelämään tutustuminen ja työharjoittelu
Taide- ja kulttuurilaitokset ja -organisaatiot ja oppilaitokset tarjoavat kotoutumisvaiheessa oleville maahanmuuttajille mahdollisuuksia työharjoitteluun ja työelämään tutustumiseen. Myös Suomeen taide- ja kulttuurialalle ulkomailta opiskelemaan tulleille täytyy tarjota mahdollisuuksia päästä sisälle suomalaiseen kulttuurialan työelämään. (Taiteen ja kulttuurin toimiala)

Kulttuuripalvelut

Taiteen ja kulttuurin avulla on mahdollista edistää osallisuutta ja osallistumista suomalaisen yhteiskuntaan. Parannetaan taide- ja kulttuuripalvelujen saavutettavuutta madaltamalla osallistumisen kynnystä toiminnan suunnittelussa, viestinnässä ja toteutuksessa. Panostetaan palvelujen tarjontaan muillakin kuin valtakielillä ja vahvistetaan yleistä kieli-tietoisuutta. Maahanmuuttajille tarjotuissa kotoutumispalveluissa on syytä kiinnittää huomiota taide- ja kulttuurialan erityispiirteisiin sekä taide- ja kulttuuritoiminnan tarjoamiin mahdollisuuksiin.

- Selkokieli

Lisätään selkosuomen ja selkoruotsin käyttöä taide- ja kulttuurilaitosten, festivaalien ja kulttuuritapahtumien suunnittelutyössä, viestinnässä ja toiminnassa sekä selkokielen ja selkeän yleiskielen käyttöön liittyvää osaamista. Hyödynnetään visuaalista ilmaisua sanallisen ilmaisun ohella. (Taide- ja kulttuurilaitokset, festivaalit ja tapahtumat sekä Selko-keskus ja LL-Center)

- Kulttuuritarjontaa monella kielellä

Lisätään taide- ja kulttuuritarjontaa suurimmilla vähemmistökielillä sekä mahdollisuuksien mukaan myös muilla kielillä. Järjestetään monikielisiä tilaisuuksia ja tapahtumia. Tuetaan vähemmistöryhmiä kaikille avoimen oman kulttuuritoiminnan järjestämisessä niin ryhmän omalla kielellä kuin suomeksi tai ruotsiksi. (Taide, taide- ja kulttuurilaitokset, festivaalit ja tapahtumat sekä audiovisuaalinen ala)

- Globaali kulttuuriperintö Suomessa

Lisätään ymmärrystä länsimaisen taiteen ja kulttuurin ulkopuolisista taide- ja kulttuuritraditioista. Sisällytetään ohjelmistovalintoihin maailman koko kulttuuriperintöön kuuluvia esityksiä ja teoksia. Vahvistetaan tietoisuutta museoiden, kirjastojen sekä muiden taide- ja kulttuurilaitosten yhteisöllisistä ja osallistavista palveluista (esim. Storytelling). (Taide- ja kulttuurilaitokset, kulttuuriperintö- ja museotyötä tekevät organisaatiot)

- Lasten ja nuorten kulttuuriharrastaminen

Vahvistetaan eri kieli- ja kulttuuritaustoista tulevien lasten ja nuorten kulttuuriharrastamista osana Suomen mallin toteutusta. Mallissa on tarkoituksena mahdollistaa jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. Tuetaan OKM:n lastenkulttuurin avustusten kokonaisuudessa toimia, jotka edistävät kaikkien lasten ja

nuorten mahdollisuuksia vaalia ja tuoda esiin omaa kieltään ja kulttuuriaan sekä yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua taiteeseen ja kulttuuriin. (OKM, kunnat, koulut, taide- ja kulttuurialan organisaatiot ja toimijat)

- Taide ja kulttuuri kotoutumisen tukena
Tiedostetaan kulttuuripalvelujen rooli kulttuurisen ja vuorovaikutuksellisen kotoutumisen edistäjänä. Hyödynnetään taide- ja kulttuurikasvatusta, taideterapiaa, kulttuurilaitosten yleisötyötä sekä muita taiteen ja kulttuurin tarjoamia toimintamuotoja kotoutumisprosessin kaikissa vaiheissa. (Taideoppilaitokset, taidekasvatustoimijat, sosiaali- ja terveysalan toimijat, valtion ja kuntien kotoutumispalvelujen järjestäjät)

- Taide ja kulttuuri kotoutumiskoulutuksen resurssina
Lisätään tietoisuutta yleisten kirjastojen, museoiden ja muiden taide- ja kulttuurilaitosten tehtävistä ja palveluista osana kotoutumiskoulutusta ja muuta kotoutumista. Vahvistetaan tietoisuutta kirjastojen monikielisestä kokoelmista, Monikielisen kirjaston valtakunnallisista palveluista, kirjastotiloista kaikille yhteisinä kansalaistoiminnan ja vuoropuhelun areenoina sekä monipuolisen tapahtumatoiminnan järjestämismahdollisuuksista kirjastoissa. (Kunnat, kirjastot ja museot sekä taide- ja kulttuurialan organisaatiot ja toimijat, valtion ja kuntien kotoutumispalvelujen järjestäjät)

Kulttuurien välinen vuoropuhelu

Taiteen ja kulttuurin avulla voidaan murtaa ihmisiä erottavia muureja, vähentää sosiaalista eriarvoisuutta ja rakentaa yhteyksiä ihmisten välille. Näitä mahdollisuuksia pitää hyödyntää enemmän. Taiteen ja kulttuurin avulla ja välityksellä voidaan suunnitella reittejä yhdenvertaisempaan ja tasa-arvoisempaan Suomeen. Toimintaan sisältyviä eriarvoistavia ja rodullistavia elementtejä pitää tarkastella järjestelmällisesti ja niihin pitää puuttua määrätietoisesti.

- Tiloja ja tukea kohtaamiseen
Tarjotaan tiloja ja muuta tukea kulttuurista moninaisuutta edistävään toimintaan, jossa tehdään näkyväksi etnistä ja kulttuurista moninaisuutta. Vahvistetaan sosiaalisia suhteita tuomalla erikielisiä ja eri taustoista tulevia ihmisiä yhteen tapaamaan toisiaan ja tekemään yhteistyötä. (Valtion ja kuntien kulttuurihallinto sekä taide- ja kulttuurilaitokset ja -organisaatiot ja kirjastot)
- Kohtaamisia ja vuoropuhelua
Hyödynnetään kirjastojen, museoiden, teattereiden, näyttämöiden ja muiden taide- ja kulttuurilaitosten jo nyt tarjoamia mahdollisuuksia luoda vuoropuhelua ja kohtaamisia eri kulttuuritaustan omaavien ihmisten välillä. (Taide- ja kulttuurilaitokset sekä Suomen monikulttuurikeskukset ja kirjastot)
- Turvallisemmat tilat ja tilaisuudet
Taiteen ja kulttuurin tilat ja tilaisuudet täytyy voida kokea turvallisina ja kaikkia kävijöitä ja käyttäjiä yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti kohtelevina. Kehitetään turvallisempi tila-toimintamallia ja otetaan se käyttöön osana taiteen ja kulttuurin toimialan saavutettavuuden ja osallistumisen kokonaiskehittämistä. (Kulttuuria kaikille -palvelu ja muut alan asiantuntijajärjestöt, taide- ja kulttuurilaitokset ja -organisaatiot, Taide/ Taiteen moninaisuuden toimikunta)
- Irti syrjinnästä ja rodullistamisesta
Taiteen ja kulttuurin alan laitokset ja organisaatiot puuttuvat toiminnassaan syrjiviin ja rodullistaviin toimintamalleihin koskien esimerkiksi stereotyyppistä tarinankerrontaa ja roolitusta. Toimijoiden on tietoisesti monipuolistettava tuottamia sisältöjä ja välitettävä eri kulttuuriperinnoista ja esteettisistä käsityksistä nousevia sisältöjä. Rasismien ja syrjinnän vastaisen toiminnan tueksi luodaan eri aloille parhaiten soveltuvia ohjeistuksia osana oikeusministeriön Rasismien vastaista ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelmaa. (Valtion ja kuntien kulttuurihallinto, oikeusministeriö sekä taide- ja kulttuurilaitokset ja -organisaatiot)

Tilastot ja tutkimus

Monikielisyyden ja muun kulttuurin moninaisuuden vahvistaminen suomalaisessa kulttuuripolitiikassa ja taide- ja kulttuurielämässä edellyttää tutkimus-, selvitys- ja indikaattoritietoa yhdenvertaisuuden toteutumisen esteistä ja asetettujen tavoitteiden toteutumisesta sekä systemaattista seurantaa ja toiminnan arviointia. Tarvitaan lisää tutkimuksia ja selvityksiä, olemassa olevien tietojen parempaa hyödyntämistä ja uusien tiedonhankintavälineiden kehittämistä. Tutkimusta on syytä tehdä sekä määrällisin että laadullisin menetelmin.

- Tilastointi-, indikaattori- ja seurantajärjestelmä
Taiteen ja kulttuurin toimialan tutkimustoimintaa sekä tilastointi-, indikaattori- ja seurantajärjestelmiä kehitetään niin, että kulttuuriin liittyvien tavoitteiden toteutumista voidaan analysoida nykyistä paremmin ja tarkemmin. (OKM, Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus (Cupore) ja muu kulttuurin alan sektoritutkimus, Tilastokeskus, Taike, Museovirasto, taiteen tiedotuskeskukset ja tilastoja tuottavat järjestöt)
- Moninaisuusbarometri
Kulttuurisen moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden seurannan tueksi kehitetään kulttuurista moninaisuutta ja yhdenvertaisuutta kulttuuripolitiikassa luotaava barometri. Barometri toteutetaan määräajoin, ja sen tuloksia hyödynnetään moninaisuutta vahvistavien ja yhdenvertaisuutta lisäävien toimien suunnittelussa ja toteutuksessa. (OKM ja Cupore)
- Ulkoiset arvioinnit
Taide- ja kulttuurilaitoksia kehoitetaan toteuttamaan ulkoisia arviointeja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien ja moninaisuuden edistämisen toteutumisesta omassa toiminnassaan ja käyttämään niiden suunnittelussa ja toteutuksessa moninaisuuteen ja yhdenvertaisuuteen erikoistuneita asiantuntijoita. (OKM sekä taide- ja kulttuurilaitokset)
- Hyvät käytänteet
Kerätään tietoa moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämisen hyvistä käytänteistä. Kuvataan ja mallinnetaan hyviä käytänteitä ja levitetään tietoja niistä suomalaiselle taiteen ja kulttuurin kentälle ja kulttuuripolitiikan päättäjille. (OKM, Taike, kulttuurin alan sektoritutkimus, Cupore ja muut tutkimustahot, kaupunkien ja kuntien tietopalvelut sekä alan järjestöt)

- Moninaisuusavustusten vaikuttavuus
Toteutetaan arvioinnit Taiteen edistämiskeskuksen kulttuurisen moninaisuuden apurahojen ja kulttuurisen moninaisuuden edistämisen ja rasisminvastaisen toiminnan avustusten vaikuttavuudesta. (OKM ja Taite)
- Osallistuminen taide- ja kulttuurielämään
Toteutetaan erillistutkimukset ulkomaalaistaustaisen väestön osallistumisesta suomalaiseen taide- ja kulttuurielämään kulttuuripalvelujen käyttäjinä sekä taide- ja kulttuurilaitosten henkilöstön jäseninä. Lisätään tutkimusta moninaisuuden ilmenemisestä kulttuuripalvelujen sisäiloissä. Selvitetään mahdollisuus laajentaa Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksen otosta niin, että se tuottaisi nykyistä tarkempaa tietoa ulkomaalaistaustaisen väestön osalta. (OKM, kulttuurin alan sektoritutkimus, Cupore ja muut tutkimustahot ja Tilastokeskus)

Työryhmän ehdotuksista toimenpideohjelmaan

Opetus- ja kulttuuriministeriössä laaditaan yhteistyössä hallinnonalan toimijoiden kanssa toimenpideohjelma, jossa huomioidaan työryhmän linjaukset ja toimenpide-ehdotukset. Ohjelman toteutumista seurataan osana hallinnonalan ohjausta ja johtamista, hyödyntäen muun muassa indikaattoreita, tutkimuksia ja selvityksiä. Seuranta tehdään taiteen ja kulttuurin kentän sekä eri väestöryhmien ääntä kuullen.

Työryhmän esitysten taustaksi

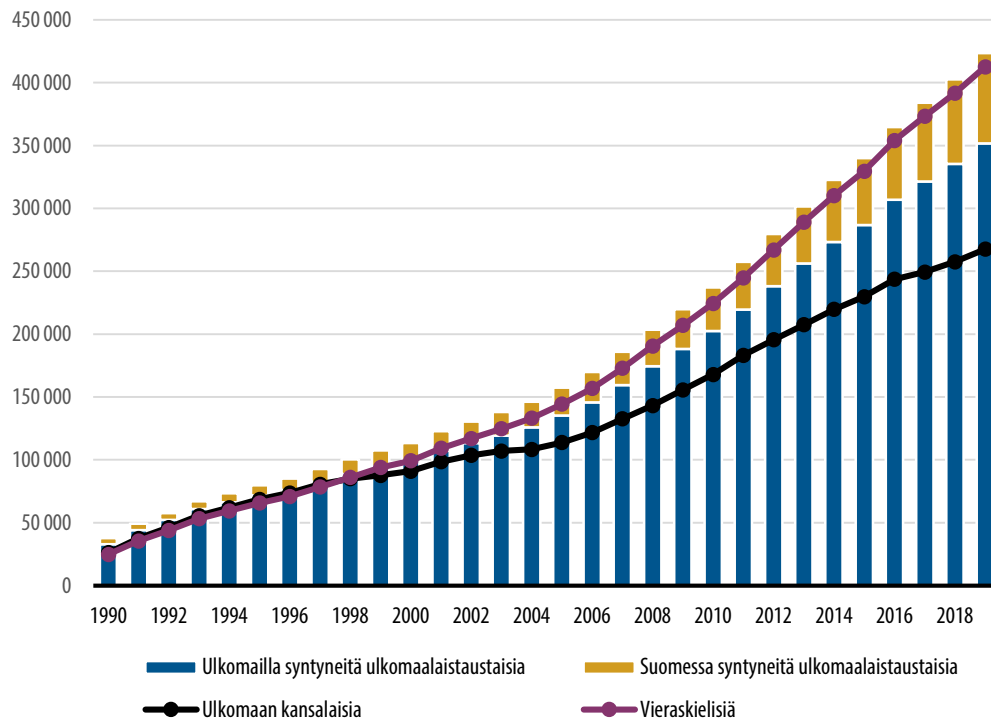
Maahanmuutto Suomeen ja vähemmistöjen muodostuminen Suomessa

Kansainvälinen muuttoliike on muuttanut Suomen väestörakenteita merkittävästi kolmen viime vuosikymmenen aikana. Kuviossa 1 tämä muutos näkyy syntyperän, äidinkielen ja kansalaisuuden kautta tarkasteltuna. Vuoden 2019 lopussa Suomessa asui yli 400 000 ulkomaista syntyperää olevaa henkilöä. Vieraskielisiä henkilöitä oli vähän vähemmän. Osalla ulkomaista syntyperää olevista on suomi tai ruotsi rekisteröitynä äidinkielenä, ja osa Suomen suomenkielisistä ja ruotsinkielisistä on ulkomaalaistaustaisia. Ulkomaan kansalaisia on kaikista vähiten, koska suuri osa Suomeen muuttaneista hankkii ajan mittaan Suomen kansalaisuuden.

Suomen ulkomaalaistaustaista väestöä on joka puolella Suomea, mutta suuri osa heistä asuu suurimmissa kaupungeissa. Helsingissä asuu noin neljäsosa Suomen ulkomaalaisistaustaista, ja pääkaupunkiseudulla heistä noin puolet. Suuri osa Suomeen muuttaneista on työikäisiä ihmisiä, suuri osa Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista puolestaan lapsia ja nuoria. Miehiä ja naisia on kaikkineen kutakuinkin yhtä paljon, mutta joissain taustamaaryhmissä on selvä mies- tai naisenenmistö.

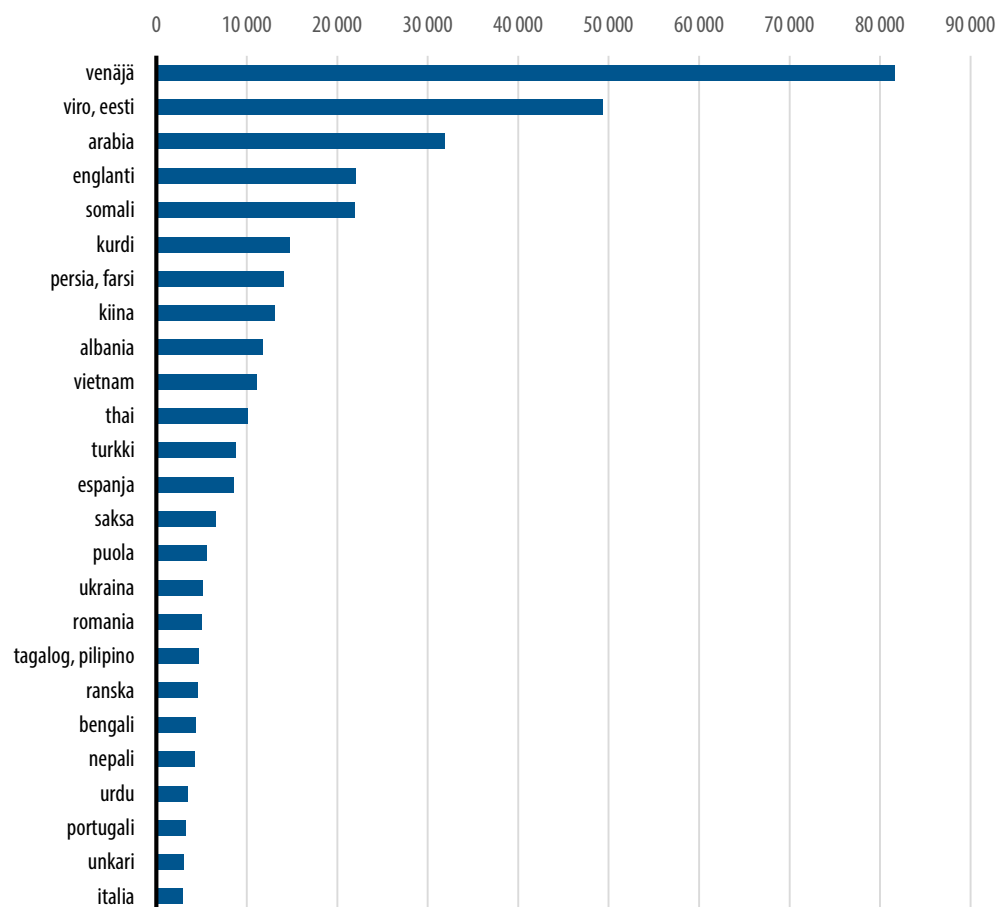
Kuvio 1. Ulkomaisten kansalaiset, vieraskieliset ja ulkomaalaistaustaiset Suomessa 1990–2019.

Lähde: Tilastokeskus.

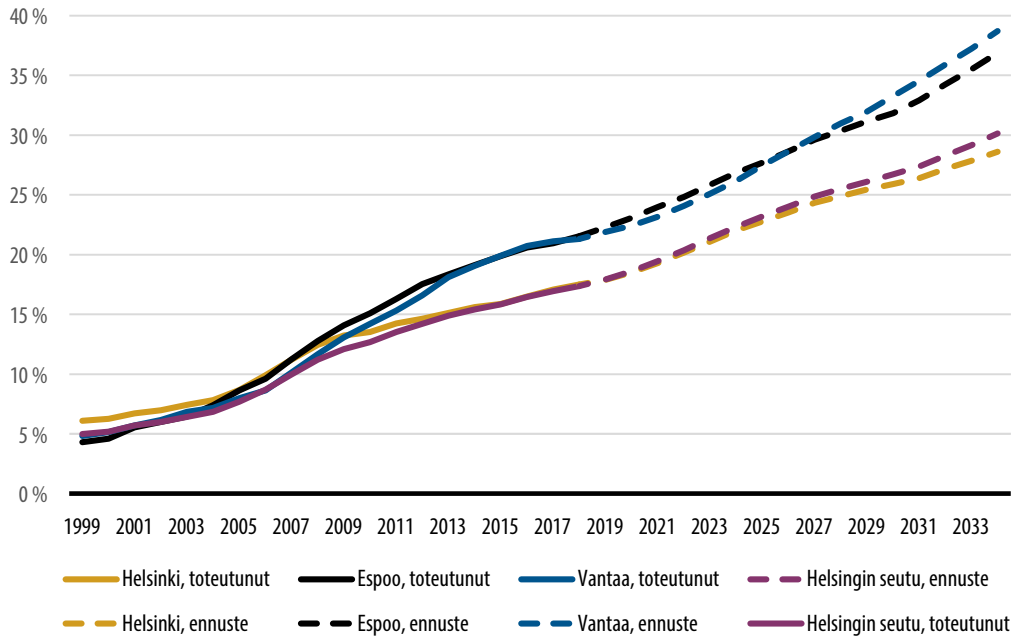
Suomeen on muuttanut ihmisiä eri puolilta maailmaa. Selvästi eniten Suomeen on kuitenkin muutettu Neuvostoliitosta, Venäjältä ja Virosta. Monet Ruotsista muuttaneista ovat suomalaistaustaisia paluumuuttajia, ja Neuvostoliitosta/Venäjältä muuttaneissa on paljon inkerinsuomalaisia paluumuuttajia perheineen. Lisäksi Suomeen on muuttanut suurempia määriä ihmisiä esimerkiksi Irakista, Somaliasta, Thaimaasta ja Kiinasta. Kieliryhmittäin tarkasteltuna venäjänkieliset ovat selvästi suurin ryhmä, vuoden 2018 lopulla yli 80 000 henkilöä (kuvio 2). Vironkielisiä oli tuolloin noin 50 000 ja arabiankielisiä yli 30 000 henkilöä. Somalinkielisiä ja englanninkielisiä oli noin 20 000 henkilöä.

Kuvio 2. Suurimmat vieraskielisten kieliryhmät Suomessa vuonna 2019. Lähde: Tilastokeskus.

Koronavirus on aiheuttanut kansainvälisen muuttoliikkeen miltei täydellisen pysähtymisen. On kuitenkin oletettavaa, että pandemian laantumisen jälkeen liikkuvuus lähtee jälleen käyntiin, ja Suomi on todennäköisesti jatkossakin maa, johon muuttaa enemmän ihmisiä kuin mitä Suomesta muuttaa ihmisiä pois. Maahanmuutto siis jatkunee, ja maahanmuuttajien osuus Suomen väestöstä kasvaa edelleen. Varmana voidaan pitää, että nuorissa ikäluokissa ulkomaalaistaustaisten osuus kasvaa nopeasti lähivuosina, etenkin pääkaupunkiseudulla ja muissa suurimmissa kaupungeissa (kuvio 3). Heistä yhä suurempi osuus on Suomessa syntyneitä ulkomaalaistaustaisia eli maahanmuuton toista sukupolvea. Kuvion 3 sisältämää vieraskielisen väestön ennustetta ei ole saatavilla koko Suomesta.

Kuvio 3. Vieraskielisten 20–29-vuotiaiden osuus ikäluokasta Helsingin seudulla 2000–2018 sekä ennuste vuoteen 2035. Lähde: Helsingin seudun vieraskielisen väestön ennuste, tiedot Tilastokeskus.

Kulttuuristen oikeuksien ja yhdenvertaisuuden oikeudellinen perusta

Suomi on allekirjoittanut ja ratifioinut useimmat kulttuurisia oikeuksia sekä maahanmuuttajien asemaa ja oikeuksia koskevat kansainväliset ja eurooppalaiset sopimukset. Yleismaailmallisia sopimuksia ja julkistuksia ovat esimerkiksi Yhdistyneiden kansakuntien kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (1965, Suomi ratifioi 1970) ja Unescon rotua ja rotuennakkoluuloja koskeva julistus (1978) sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966, 1976). Tämän ns. KP-sopimuksen 27 artiklassa todetaan, että ”niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään”.

Unescon yleissopimusta kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemisesta ja edistämisestä (2005, 2006) edelsi kulttuurista moninaisuutta koskeva yleismaailmallinen julistus (2001), jonka tavoitteena oli yhtäältä säilyttää kulttuurinen moninaisuus ihmiskunnan uudistuvana ja muuttuvana voimavarana ja toisaalta ehkäistä kielteistä erottelua ja ääri-aikehdintää. Unescon kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemista ja edistämistä

koskevan sopimuksen tavoitteena on esimerkiksi luoda edellytykset kulttuurien kukoistukselle ja vapaalle vuorovaikutukselle keskinäisesti rikastuttavalla tavalla, kannustaa kulttuurien välistä vuoropuhelua kulttuurivaihdon laajentamiseksi ja tasapainottamiseksi maailmassa sekä kulttuurien välisen kunnioituksen ja rauhankulttuurin edistämiseksi ja edistää kulttuurienvälisyyttä kulttuurisen vuorovaikutuksen kehittämiseksi kansojen välisten siltojen rakentamisen hengessä.

Kansainvälisiin muuttoliikkeisiin suoraan liittyvistä YK:n sopimuksista ensimmäinen on pakolaisten asemaa koskeva yleissopimus vuodelta 1951 (Suomi ratifioi vuonna 1967, laajennetun sopimuksen vuonna 1968). Vuonna 1990 hyväksyttiin Kansainvälinen yleissopimus siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksista, jota ei kuitenkaan ole ratifioitu juuri missään länsimaassa, ei myöskään Suomessa. Joulukuussa 2018 hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa turvallista, järjestäytynyttä ja sääntöjenmukaista siirtolaisuutta koskeva globaali asiakirja (GCM) määrittelemään muuttoliikkeitä koskevia kysymyksiä ja keinoja reagoida niihin vastaanottaja-, kauttakulku- ja lähtömaiden kannalta toimivalla ja kestävällä tavalla.

Euroopan neuvoston kulttuuristen oikeuksien kannalta tärkeimmät yksilöiden oikeuksia ja vapauksia koskevat sopimukset ovat vuonna 1950 hyväksytty Euroopan yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi ja Euroopan sosiaalinen peruskirja vuodelta 1961. 1990-luvulla solmittiin EN:n alueellisia tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja (1992) sekä Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus (1995), jotka Suomi on niin ikään allekirjoittanut ja ratifioinut. Suomi liittyi Euroopan neuvostoon vuonna 1989.

Vaikka näissä sopimuksissa käsitellään pääsääntöisesti vain niin sanottujen perinteisten vähemmistöjen ja niihin kuuluvien ihmisten oikeuksia, esimerkiksi kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevassa puiteyleissopimuksessa kannustetaan allekirjoittajamaita rohkaisemaan suvaitsevuuden henkeä ja kulttuurien välistä vuoropuhelua. Valtioiden tulisi myös ryhtyä tehokkaisiin toimenpiteisiin keskinäisen kunnioituksen, ymmärtämyksen ja yhteistyön edistämiseksi kaikkien alueellaan asuvien henkilöiden kesken riippumatta heidän etnisestä, sivistyksellisestä, kielellisestä tai uskonnollisesta identiteetistään.

Suomen perustuslain (731/1999) 6 §:n mukaan ihmiset ovat Suomessa yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuuslaki sallii kuitenkin sellaisen oikeasuhtaisen erilaisen kohtelun, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen tai syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen.

Perustuslain 17. pykälä käsittelee puolestaan kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia. Pykälän kolmannen momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Säännös velvoittaa julkista valtaa sallimaan ja tukemaan ryhmien oman kielen ja kulttuurin kehittämistä. Lain perusteluissa muilla ryhmillä tarkoitetaan lähinnä kansallisia ja etnisiä vähemmistöjä, joista esimerkkeinä mainitaan juutalaiset ja tataarit. Säännös ei kuitenkaan rajoitu koskemaan vain perinteisiä Suomessa olevia vähemmistöjä, vaan sen piiriin kuuluu myös muita ryhmiä, mikäli ryhmä pystyy osoittamaan riittävästi tiettyä kiinteyttä ja pysyvyyttä. Kyseinen pykälä tarjoaa valtiosääntöisen perustan siinä tarkoitettujen ryhmien elinolosuhteiden kehittämiseksi niiden omaa kulttuuriperinnettä kunnioittaen. Se ei kuitenkaan oikeuta poikkeamaan kulttuurisilla perusteilla suomalaisen oikeusjärjestyksen asettamista säännöistä.

Suomen ensimmäinen laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999) laadittiin noin kaksikymmentä vuotta sitten. Kotoutuminen määriteltiin tässä laissa siten, että sillä tarkoitettiin maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen. Ajatuksena oli, että oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin on eduksi paitsi Suomeen muuttavien itsensä myös suomalaisen yhteiskunnan kannalta. Katsottiin esimerkiksi, että vahva osaaminen omassa äidinkielessä edistää lasten suomen tai ruotsin kielen oppimista. Uusi laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) astui voimaan vuonna 2011. Tässä laissa vahvistettiin edelleen ajatusta kotoutumisen kaksisuuntaisuudesta määrittämällä kotoutuminen maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteiseksi kehitykseksi, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen.

Kansainvälinen kulttuuripoliittinen kehitys maahanmuuton ja moninaisuuden näkökulmasta

Pitkälle 1900-luvulle useimmissa Euroopan maissa pyrittiin kansallisen yhtenäiskulttuurin vahvistamiseen, mikä usein tapahtui etnisten ja kulttuuristen vähemmistöjen kulttuuristen ja muiden oikeuksien kustannuksella. Maahanmuuttajilta odotettiin yksisuuntaista sopeutumista ja sulautumista uuden asuinmaan kieleen ja kulttuuriin. Monissa maissa vierastyöläisten ajateltiin myös palaavan jossain vaiheessa takaisin kotimaahansa.

1960-luvun lopulta lähtien kulttuuriseen moninaisuuteen ja muuhun moniarvoisuuteen alettiin suhtautua suvaitsevaisemmin. Eri puolilla Eurooppaa tehtiin alueellisia tai ei-alueellisia vähemmistöjen asemaa parantavia poliittisia ja oikeudellisia ratkaisuja. Maahanmuuttajia suuremmissa mitassa vastaanottaneista maista esimerkiksi Ruotsissa, Isossa-Britanniassa ja Alankomaissa tunnustettiin 1970-luvulla maahanmuuttajien muuttuminen pysyväksi osaksi väestöä. Samalla luotiin maahanmuuttajien ja uusien vähemmistöjen kulttuuristen oikeuksien toteutumiselle aikaisempaa paremmat edellytykset.

Isossa-Britanniassa The Arts Britain Ignores -raportissa (1976) tuotiin esille monien uusien etnisten ja kulttuuristen ryhmien piirissä tapahtuva taide- ja kulttuuritoiminta sekä näihin ryhmiin kuuluvien ihmisten heikko asema julkisessa kulttuuripolitiikassa. Sitten on ryhdytty moniin toimiin asiain tilan parantamiseksi. Maahanmuuttoa ja kulttuurista moninaisuutta alettiin Euroopan kansallisissa kulttuuripolitiikoissa kuitenkin ottaa enemmän huomioon vasta 1990-luvulla. Ruotsissa pyrittiin etenkin vuonna 2006 (*Mångkulturåret* 2006) saamaan taide- ja kulttuurilaitokset ja -organisaatiot kantamaan vastuunsa yhteiskunnan moninaistumisen huomioimisessa. Norjassa järjestettiin hieman laajemmalla teemalla vuonna 2008 moninaisuusvuosi (*mangfaldsår*).

Kaikissa Pohjois-Euroopan maissa moninaisuutta paremmin huomioivan kulttuuripoliittisen kehittämisen ensisijaisena tavoitteena oli lisätä osallistumista ja yhdenvertaisuutta vakiintuneessa taide- ja kulttuurielämässä. Taide- ja kulttuurilaitosten ja muiden toimijoiden toivottiin avautuvan enemmän yhteiskunnan muutokselle. Käytännössä kuitenkin näkyvimpiä toimintamuotoja ovat olleet erilaiset erityisratkaisut. Maahanmuuttajille ja vähemmistöryhmiin kuuluville on esimerkiksi luotu erillisiä rahoituskansioita ja kulttuurikeskuksia. Eri maihin on perustettu myös useita eri ryhmien omia tai kansainvälisiä tai monikulttuurisia taide- ja kulttuuritoimijoita, joista monet ovat saaneet myös julkista tukea.

Maahanmuuttajien ja uusien vähemmistöryhmien kulttuuriin oikeuksiin myönteisesti suhtautuva lähestymistapa sai osakseen paljon kritiikkiä 2000-luvun ensimmäisinä vuosina. Monissa maissa kulttuurista yhtenäisyyttä korostavat ja maahanmuuttoa ja vähemmistöjen oikeuksia vastustavat uusnationalistiset poliittiset liikkeet ja puolueet ovat

vahvistuneet. Näistä syistä sekä osittain todennäköisesti julkisen kulttuuripolitiikan säästötarpeista johtuen viime vuosina on tehty varsin vähän merkittäviä uusia aloitteita moninaisuuden edistämiseksi ja yhdenvertaisuuden lisäämiseksi.

Suomalaisen kulttuuripolitiikan kehitys maahanmuuton ja moninaisuuden näkökulmasta

Suomalaisessa kulttuuripolitiikassa ryhdyttiin kansainvälisen muuttoliikkeen ja siitä seuranneen väestömuutoksen edellyttämiin toimiin lyhyellä viipeellä. Opetusministeriön ensimmäiset maahanmuuttopoliittiset linjaukset ilmestyivät vuonna 2003. Vähemmistöjen kulttuuritarpeet tuli ottaa paremmin huomioon osana kulttuurin ja taiteen tukemisen yleisiä järjestelmiä sekä taide- ja kulttuurilaitosten toimintaa. Maahanmuuttajien kulttuurisista tarpeista piti huolehtia lisäämällä vähemmistökulttuurien tukemiseen tarkoitettuja määrärahoja. Järjestelmiä etnisiin vähemmistöihin lukeutuvien ammattitaiteilijoiden ja heidän järjestöjensä toiminnan tukemiseksi tuli kehittää.

Opetus- ja kulttuuriministeriön määräraha monikulttuurisuuden tukemiseen ja rasismin vastaiseen työhön on ollut tärkeä väline näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Avustuksilla on voitu myös edistää maahanmuuttajien kotoutumista Suomeen taiteen ja kulttuurin avulla. Helsingin kaupunginkirjasto nimettiin vuonna 1995 erillisavustuksen turvin Monikieliseksi kirjastoksi (aikaisemmin Ulkomaalaiskirjasto). Kulttuurin saavutettavuuden edistämiseksi Valtion taidemuseon yhteyteen perustettiin vuonna 2003 Kulttuuria kaikille -palvelu, johon liitettiin monikulttuurisuusasiantuntijan tehtävä, aluksi nimellä kulttuurivähemmistökoordinaattori. Vuodesta 2013 Kulttuuria kaikille -palvelua on ylläpitänyt opetus- ja kulttuuriministeriön tukemana oma yhdistys. Samana vuonna aloitti toimintansa myös Cultura-säätiö, jonka tavoitteena on kehittää kaksisuuntaista ja monialaista integraatiota edistämällä venäjänkielisten osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa ensisijaisesti kulttuurin, dialogin, kokeilujen ja tiedonvälityksen keinoin.

Taiteen keskustoimikunta jakoi avustuksia monikulttuurisuutta edistäviin taidehankkeisiin vuosina 2009–2012. Myönnettyjen apurahojen tarkoituksena oli vahvistaa maahanmuuttajataustaisten ja kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien taiteilijoiden mahdollisuuksia harjoittaa taiteellista toimintaa ja osallistua tasavertaisesti Suomen taide-elämään sekä tukea monikulttuurisuutta ja kulttuurien välistä vuorovaikutusta edistäviä taidehankkeita Suomessa. Päätöksenteon valmistelua varten perustettiin erityinen monikulttuurisuusjaos. Moninaisuuden tai monikulttuurisuuden huomioiminen on kuulunut myös joidenkin läänintaiteilijoiden tehtäviin. Taiteen keskustoimikunnassa aloitettuja toimia on jatkanut vuoden 2013 alusta Taiteen edistämiskeskus. Avustukset monikulttuurisuuden tukemiseen ja rasismin vastaiseen työhön siirrettiin Taiteen edistämiskeskukseen vuonna 2015. Yksi

valtion taidetoimikunnista on nykyään taiteen moninaisuuden toimikunta, jonka toimialaa ovat monitaide ja kulttuurinen moninaisuus. Se päättää monitaiteen ja kulttuurisen moninaisuuden parissa työskenteleville taiteilijoille ja taiteilijaryhmille myönnettävistä apurahoista ja palkinnoista vertaisarvioinnin pohjalta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti vuoden 2009 alussa työryhmän edistämään taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta. Työryhmä ehdotti vuonna 2014 loppuraportissaan useita toimia oman kielen ja kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen sekä taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden ja moninaisuuden edistämiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriöltä on ilmestynyt vuosina 2016–2019 kolme julkaisua, joihin on koottu maahanmuuttajien koulutuspolkuihin ja integraatioon liittyviä kipupisteitä ja niiden ratkaisemiseksi tehtyjä lyhyen ja pitkän aikavälin toimenpide-esityksiä. Näillä esityksillä pyrittiin vastaamaan voimakkaasti kasvaneeseen turvapaikanhakijatilanteeseen syksyllä 2015 ja yleisemmin kasvavaan maahanmuuttoon. Tällöin kulttuurin hallinnonalalla ensivaiheen tavoitteena oli lisätä maahanmuuttajien ja suomalaisten välistä kanssakäymistä, mahdollisuuksia tutustua suomalaisten tapoihin ja kulttuuriin sekä helpottaa ja nopeuttaa taiteen ja kulttuurin avulla pääsemistä osalliseksi suomalaisesta yhteiskunnasta. Ministeriö laati vielä erikseen vuonna 2016 Merkityksellinen Suomessa -toimintaohjelman, jossa määriteltiin toimenpiteet monikulttuurisuuden, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi sekä vihapuheen ja rasmin vastustamiseksi osana ministeriön eri hallinnonaloilla tehtävää normaalia työtä. Vuoden 2020 alussa opetus- ja kulttuuriministeriö asetti työryhmän valmistelemaan ehdotuksia linjauksiksi kulttuurisen moninaisuuden huomioimisesta kulttuuripolitiikassa sekä taiteen ja kulttuurin roolista kotoutumisen edistämässä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö järjesti vuonna 2017 opetus-, kulttuuri-, nuoriso- ja liikunta-aloja koskevan haun, jolla edistettiin turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumista. Hankkeilla tuettiin eri taustoista tulevien ihmisten kohtaamista ja kulttuurien välistä vuoropuhelua musiikin, teatterin, museotyön ja kirjasto-toimen aloilla yhteensä 0,5 milj. eurolla. Vuonna 2018 sama haku toteutettiin Opetushallituksen toimesta. Ministeriön kokeilu- ja kehittämishankeavustushaussa vuonna 2019 Kansallislatteria sai valtionavustuksen Kielikylpy taidemuseossa – opitaan suomea taidemuseossa -hankkeelle, joka on valtakunnallisesti monistettava museoiden toteuttama yhteishanke. Hanke toteutetaan yhteistyössä Selkokeskuksen kanssa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on edistänyt tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden parempaa toteutumista ja seurantaa taiteen ja kulttuurin alalla alaisten virastojen tulosohtauksessa ja harkinnanvaraisessa valtionavustustoiminnassa. Virastoille on asetettu tasa-arvoa koskevat tavoitteet tulossopimuskaudelle 2020–2023. Virastojen suunnitelmat sisältävät nykyisin pääsääntöisesti sekä tasa-arvo- että yhdenvertaisuustavoitteet ja niiden seurannan. Harkinnanvaraista toiminta-avustusta saavien toimijoiden tulee toiminnassaan edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Antaessaan selvityksen valtionavustuksen

käytöstä toimijan tulee raportoida tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toteutumisesta ja seurannasta tai siitä, millä muulla tavoin toiminnassa on edistetty tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Ministeriö on myös rahoittanut selvityksiä ja hankkeita, joiden aiheena ovat olleet tasa-arvokysymykset ja ulkomaalaistaustaisten taiteilijoiden asema taiteen ja kulttuurin alalla. Niiden avulla on pyritty kartoittamaan yleistä tilannekuvaa ja ongelmakohtia sekä tuottamaan ehdotuksia mahdollisiksi ratkaisuksiksi. Taiteen edistämiskeskus julkaisi vuonna 2013 Paula Karhusen selvityksen maahanmuuttajataiteilijoista taiteen tukijärjestelmissä sekä vuonna 2016 Taija Roihan selvityksen Suomeen pakolaisina ja turvapaikanhakijoina vuosina 2011–2016 saapuneista taiteilijoista. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore on toteuttanut esimerkiksi seuraavia aiheeseen liittyviä tutkimuksia ja selvityksiä:

- Maahanmuutto, monikulttuurisuus ja kulttuuripolitiikka: taustatietoja tutkimukselle ja toiminnalle (Pasi Saukkonen, 2007). Julkaisussa esitetään katsaus siihen, kuinka maahanmuutto ja sen seurauksena syntynyt monikulttuurisuus (etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus) ilmenevät taiteen ja kulttuurin kentällä ja minkälaisia haasteita se aiheuttaa kulttuuripolitiikalle sekä taidelaitosten toiminnalle.
- ”Tulossa on jotain juttuja”: kyselytutkimus pääkaupunkiseudun taide- ja kulttuuritoimijoiden suhteesta maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen (Pasi Saukkonen, Minna Ruusuvirta ja Tuula Joronen, 2007). Keväällä 2007 lähetettiin 68:lle valtiolliselle, kunnalliselle tai yksityiselle taiteen ja kulttuurin toimijalle Espoossa, Helsingissä, Kauniaisissa tai Vantaalla kysely, jossa tiedusteltiin, millä tavalla pääkaupunkiseudun taidelaitokset, kulttuurikeskukset ja kulttuurihallinnot ovat toiminnassaan ottaneet huomioon maahanmuuton ja sen mukanaan tuoman monikulttuurisuuden.
- Kotouttaminen ja kulttuuripolitiikka: tutkimus maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä (Pasi Saukkonen, 2010). Tutkimuksessa kartoitettiin kotouttamisen, kotoutumisen sekä taiteen ja kulttuurin kohtaamispintoja sekä maahanmuuton ja monikulttuurisuuden huomioimista suomalaisessa kulttuurielämässä.
- Monikulttuurisuus ja kulttuuripolitiikka Pohjois-Euroopassa (Pasi Saukkonen, 2010). Selvityksessä analysoitiin vähemmistöpolitiikkaa ja monikulttuurisuuslinjauksia Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa ja Alankomaissa ja näiden maiden suurimmissa kaupungeissa. Erityisenä huomion kohteena olivat kansallisen kulttuuripolitiikan toimet

yhteiskunnan etnisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden huomioimiseksi taide- ja kulttuurielämässä.

- Avaus – ulkomaalaissyntyisten taide- ja kulttuurialan ammattilaisten asema Suomessa (Emmi Lahtinen, Marjo Mäenpää, Sirene Karri ja Ari Kurlin Niiniaho, 2020). Vuosina 2017–2020 toteutettiin tutkimus ulkomaalaissyntyisten taide- ja kulttuurialan ammattilaisten asemasta suomalaisella taide- ja kulttuurikentällä. Lisäksi selvitettiin valtionosuusjärjestelmän piiriin kuuluvien museoiden, teattereiden ja orkestereiden, kansallisten taide- ja kulttuurilaitosten sekä lähemmin Suomen kansallismuseon, Turun kaupunginteatterin, Kuopion kaupunginorkesterin sekä Taiteen edistämiskeskuksen aiheeseen liittyviä käytäntöjä.
- Lisäksi Cuporessa on tehty selvityksiä ja tutkimuksia esimerkiksi vammaisyhteisöjen kulttuuritoimintaan ja kulttuurin saavutettavuuden edistämiseen myönnettävistä valtionavustuksista, sukupuolten välisestä tasa-arvosta taide- ja kulttuurialalla sekä saavutettavuudesta osana kuntien peruspalvelujen arviointia.

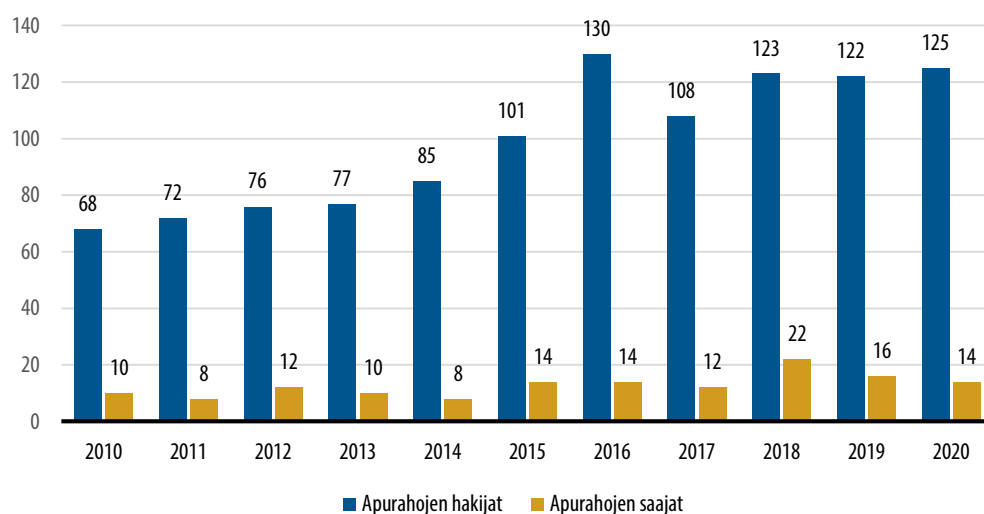
Saavutettavuutta ja moninaisuutta painottavaa yleisötyötä valtionosuuden piirissä toimivissa taide- ja kulttuurilaitoksissa ja ns. vapaalla kentällä on edistetty lainsäädännön kehittämisellä ja harkinnanvaraisella valtionavustustoiminnalla. Esittävän taiteen valtionosuus-uudistuksessa esitystoiminta, jossa kohderyhmänä ovat erityisryhmät ja joka on laajuudeltaan huomattavaa, on otettu perusteeaksi myöntää korotettua valtionosuutta tiettyyn osaan henkilötöyvuosia. Uudistuksen on määrä astua voimaan vuoden 2022 alusta. Ministeriö on myöntänyt Helsingin kaupunginkirjaston yhteydessä toimivalle Monikieliselle kirjastolle vuosittaisen valtionavustuksen, jolla se hankkii aineistoa kaikkien kirjastojen yhteiskäyttöön sellaisilla kielillä, jotka ovat meillä harvinaisia tai joiden käyttäjiä on Suomessa vähän (ns. maahanmuuttajakielet). Ministeriö on kasvattanut selkokirjatuen euromäärää vuoden 2014 raportissa ehdotetulla tavalla asteittain. Tuki on noussut neljässä vuodessa 70 000 eurosta nykyiseen 145 000 euroon. Myös Kulttuuria kaikille -palvelun toiminnan jatkuvuus pysyväisluonteisena palvelutoimintona on saatu turvattua opetus- ja kulttuuriministeriöstä myönnettävällä toiminta-avustuksella, jonka kokonaismäärää saatiin nostettua noin yhden henkilötöyvuoden verran vuonna 2019.

Tietoja ulkomaalaistaustaisista Suomen taide- ja kulttuurielämässä

Suomalaisessa taide- ja kulttuurielämässä on aina vaikuttanut vahvasti lukuisia ulkomailla syntyneitä henkilöitä. Tarkkoja tietoja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä Suomen nykyisessä taide- ja kulttuurielämässä ei ole saatavilla. Vuoden 2017 työssäkäyntitilaston mukaan taiteen ammattiryhmiin kuului noin 1 150 työllistä ulkomaalaistaustaista henkilöä, joista ylivoimainen osuus oli ulkomailla syntyneitä. Heistä lähes neljäkymmentä prosenttia työskenteli muusikon, laulajan tai säveltäjän ammatissa. Ulkomaalaistaustaisten osuus kaikista taide- ja kulttuurialan työllisistä oli kuusi prosenttia. Prosenttiosuus oli hieman korkeampi pääkaupunkiseudulla, jossa asui miltei kuusikymmentä prosenttia taide- ja kulttuurialan työllisistä ulkomaalaistaustaisista.

Taiteen edistämiskeskuksen taiteilija-apurahojen sellaisten hakijoiden, joiden äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame, määrä on vuosien 2010 ja 2020 välillä vaihdellut 68:sta 130:een (kuvio 4). Vieraskielisten apurahojen saajien määrä on ollut alimmillaan kahdeksan ja ylimmillään 22. Vieraskielisten osuus kaikista hakijoista ja apurahan saajista on pysynyt hyvin tasaisesti noin 4–5 prosentissa (vuonna 2019 hakijoista 5 %; saajista 4 %). Vuonna 2020 neljästätoista vieraskielisestä apurahan saajasta kuusi oli kuvataiteilijoita. Suurimpia kieliryhmiä ovat olleet venäjän-, englannin- ja espanjankieliset. Sen sijaan viron- ja somalinkielisiä apurahan hakijoita on ollut vähän, etenkin suhteutettuna näiden väestöryhmien kokoon.

Kuvio 4. Vieraskieliset taiteen edistämiskeskuksen taiteilija-apurahojen hakijat ja saajat 2010–2020. Lähde: Taiteen edistämiskeskus.

Kulttuurinen moninaisuus kulttuurin toimijakentällä ja kulttuurin hallinnonalan strategioissa ja lainsäädännössä

Kulttuurin toimijakenttä

Kulttuurinen moninaisuus koskee kaikkia kulttuurin toimijakentän toimijoita. Kuten kaikissa kulttuuripolitiikkaan liittyvissä asioissa, myös moninaisuuden edistämisessä valtiolla on toimintoja ohjaava rooli. Se vastaa myös tarvittavan lainsäädännön valmistelusta ja valtion rahoituksen osoittamisesta ja kohdentamisesta käytössään olevin eri rahoitusvälinein (suora budjettirahoitus, valtionosuudet, valtionavustukset). Valtion kulttuuripolitiikan tehtävistä vastaa valtaosin opetus- ja kulttuuriministeriö, mutta myös muiden ministeriöiden toimet voivat liittyä tai vaikuttaa kulttuuriseen moninaisuuteen. Ministeriön lisäksi valtion kulttuuripolitiikan toteuttamiseen osallistuvat toimialan virastot, kuten Taiteen edistämiskeskus ja Museovirasto, ja eräät muut toimijat.

Valtionosuutta saavilla taide- ja kulttuurilaitoksilla ja merkittävässä määrin valtionavustuksia saavilla kansallisilla taide- ja kulttuurilaitoksilla voidaan katsoa olevan erityisvastuuta myös kulttuurisen moninaisuuden edistämisessä. Kulttuurisen moninaisuuden edistäminen koskee kaikkia kuntia (yleiset kunnan vastuut ja tehtävät, laki kuntien kulttuuritoiminnasta, kirjastolaki, taiteen perusopetuslaki), joskin käytännössä hieman eri tavoin eri kunnissa johtuen kunnan väestörakenteesta. Kunnat ovat valtion tavoin merkittävä kulttuurin rahoittaja. Kulttuurin toimialan laaja järjestökenttä ja yksityinen sektori, kuten säätiöt, voivat edistää tai toteuttaa omilla toimillaan kulttuurista moninaisuutta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön strategia 2030

Opetus- ja kulttuuriministeriön strategia 2030:n ytimessä on sivistys, joka liittyy ministeriön hallinnonalan kaikkeen toimintaan; varhaiskasvatus, koulutus, tiede, taide ja kulttuuri, liikunta ja nuorisotyö ylläpitävät ja luovat sivistystä sekä uudistavat yhteiskuntaa. Sivistys näkyy ja vaikuttaa yhteiskunnassamme osaamisena, luovuutena, osallisuutena, globaalina ja yhteiskunnallisena vastuuna, kansainvälisyytenä, moninaisuuden ymmärtämisenä, toisista välittämisenä ja hyvinvointina. Sivistynyt ihminen kokee elämän merkityksellisenä, ja merkityksellisyyskokemus lisää luottamusta yhteiskuntaan ja yhteiskunnassa.

Strategian kulttuurista moninaisuutta tukeva ja edistävä toimintalupaus on luoda edellytyksiä kaikkien merkitykselliselle elämälle. Strategia sisältää kolme vaikuttavuustavoitetta sekä niiden tarkemmat painotukset ja seurannan välineet. Tavoitteena on, että kaikkien kyvyt ja osaaminen vahvistuvat; luova, tutkiva ja vastuullinen toiminta uudistaa yhteiskuntaa; ja merkityksellisen elämän edellytykset turvataan yhdenvertaisesti.

Strategia pyrkii vaikuttamaan siihen, että taidetta ja kulttuuria tehdään, tuotetaan ja hyödynnetään monipuolisesti ja huolehditaan monimuotoisesta kulttuuriperinnöstä. Kulttuurin hallinnonalalla strategian toteutuksessa seurataan taide- ja kulttuuriesitysten, teosten ja tuotantojen määriä, kulttuuriammateissa ja kulttuurin ja taiteen toimialalla toimivien määriä ja työllistymistä sekä kulttuuriperintöaineistoja ja niiden käyttöä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025:ssä tunnistetaan toimintaympäristön muutos, jonka seurauksena yhteiskuntamme monimuotoistuu väestökehityksen kautta. Kulttuuripolitiikan yhteiskunnallista vaikuttavuutta arvioidaan kolmen strategisen tavoitealueen kautta. Tavoitealueet ovat luova työ ja tuotanto, osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin sekä kulttuurin perusta ja jatkuvuus. Strategian tavoitteena vuoteen 2025 mennessä on muun muassa se, että osallisuus kulttuuriin on lisääntynyt ja eri väestöryhmien erot osallistumisessa ovat kaventuneet, että kulttuurinen moninaisuus toteutuu luovassa työssä ja tuotannossa ja että eri ryhmien mahdollisuus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan toteutuu Suomessa.

Konkreettisena lähivuosien toimenpiteenä strategia-asiakirjassa todetaan, että valmistellaan linjaukset kulttuurisen moninaisuuden huomioimisesta kulttuuripolitiikassa, mukaan lukien ulkomaalaistaustaisten osallistuminen kulttuurielämään ja kotoutumisen edistämisen taiteen ja kulttuurin avulla.

Laki Taiteen edistämiskesuksesta

Laissa Taiteen edistämiskesuksesta (657/2012) todetaan, että keskuksen tehtävänä on muun muassa edistää taidetta kansallisesti ja kansainvälisesti, edistää kulttuuria kansallisesti ja kansainvälisesti siltä osin kuin se ei kuulu muun viranomaisen tehtävään sekä edistää taiteilijoiden kansallisia ja kansainvälisiä työskentelyedellytyksiä.

Ennen taideneuvoston asettamista ministeriö kuulee taiteen ja kulttuurin kannalta merkittäviä tahoja. Taideneuvostoa asettaessa on huolehdittava, että neuvoston taiteellinen ja muu asiantuntemus on monipuolinen ja että kielelliset ja alueelliset näkökohdat otetaan huomioon. Ennen valtion taidetoimikunnan ja alueellisten taidetoimikuntien asettamista taideneuvosto kuulee taiteen kannalta merkittäviä tahoja. Toimikuntaa asettaessa on huolehdittava, että toimikunnan taiteellinen ja muu asiantuntemus on monipuolinen ja että kielelliset ja alueelliset näkökohdat otetaan huomioon.

Laki yleisistä kirjastoista

Laissa yleisistä kirjastoista (1494/2016) todetaan, että sen tavoitteena on muun muassa edistää väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin sekä aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, moniarvoisuus ja kulttuurinen moninaisuus.

Laki valtion rahoituksesta elokuvakulttuurin edistämiseen

Laissa valtion rahoituksesta elokuvakulttuurin edistämiseen (1174/2018) todetaan, että sen tavoitteena on edistää monimuotoista ja ammattimaista kotimaista elokuvatuotantoa, laajaa ja kattavaa elokuvan tarjontaa ja jakelua, kotimaisen elokuvan ja sen tekijöiden kansainvälistymistä sekä elokuvakulttuuria ja sen kehittymistä. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat osallisuus, moniarvoisuus, kulttuurinen moninaisuus ja taiteen vapaus.

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta

Laissa kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019) todetaan, että sen tavoitteena on tukea ihmisten mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun ja toimintaan sekä kulttuurin ja taiteen tekemiseen ja kokemiseen, edistää kaikkien väestöryhmien yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja osallistumista kulttuuriin, taiteeseen ja sivistykseen, vahvistaa väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä kulttuurin ja taiteen keinoin sekä luoda edellytyksiä paikallisen ja alueellisen elinvoiman kehittymiselle ja sitä tukevalle luovalle toiminnalle kulttuurin ja taiteen keinoin. Tavoitteiden toteuttamisen lähtökohtina ovat demokratia, asukaslähtöisyys, tasa-arvo, kestävä kehitys sekä kulttuurinen moninaisuus ja vuoropuhelu.

Museolaki

Museolaissa (314/2019) todetaan, että sen tavoitteena on ylläpitää ja vahvistaa yksilöiden ja yhteisöjen ymmärrystä ja osallisuutta kulttuurista, historiasta ja ympäristöstä, edistää kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä taiteen säilymistä tuleville sukupolville, edistää yhteisöllisyyttä, jatkuvuutta ja kulttuurista moninaisuutta sekä edistää sivistystä, hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja demokratiaa.

Laki esittävän taiteen edistämisestä

Laissa esittävän taiteen edistämisestä (132/2020) todetaan, että sen tavoitteena on edistää 1) korkeatasoista ja ammattimaista esittävää taidetta; 2) väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen; 3) hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Laissa todetaan myös, että esittävän taiteen toimintayksiköiden käyttökustannuksiin myönnettävän valtionosuuden tavoitteena on taiteellisista lähtökohdista edistää esittävän taiteen

monimuotoisuutta ja kulttuurista moninaisuutta sekä esittävän taiteen palvelujen valtakunnallista ja alueellista saatavuutta ja saavutettavuutta eri väestöryhmille. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö voi lain nojalla päättää, että valtionosuus myönnetään osaan toimintayksikön valtionosuuden perusteena olevista henkilötyövuosista korotetun valtionosuusprosentin mukaisesti, jos huomattava osa toimintayksikön toiminnasta on kiertue- tai vierailutoimintaa, lapsille, kielellisille vähemmistöille tai erityisryhmille kohdistuvaa esitystoimintaa taikka jos tähän on muu toimintayksikön toimintaan liittyvä erityinen kulttuuripoliittinen syy.

Esittävällä taiteella tarkoitetaan tässä laissa yleisölle suunnattua teatteri-, sirkus- ja tanssitaiteen, musiikin ja muuta tietyssä hetkessä tapahtuvaa elävää taiteellista esitystoimintaa.

Laki Yleisradio Oy:stä

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalaan kuuluu julkista palvelua tuottava Yleisradio Oy, jolle kuuluu myös taide- ja kulttuuripoliittisia tehtäviä. Laissa Yleisradio Oy:stä (1380/1992) todetaan, että sen ohjelmatoiminnan tulee erityisesti tukea suomalaisen kulttuuriperinnön vaalimista, suvaitsevaisuutta, yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja kulttuurista moninaisuutta sekä huolehtia ohjelmatarjonnasta myös vähemmistö- ja erityisryhmille (28.6.2017/436). Yleisradion organisaatioon kuuluu myös Radion Sinfoniaorkesteri.

Liite 1. Työryhmän työskentelyprosessi

Työryhmän jäseniksi nimettiin erikoistutkija *Pasi Saukkonen*, Helsingin kaupunginkanslia (puheenjohtaja), sarjakuvataiteilija *Warda Ahmed*, taidekuraattori *Ahmed Al-Nawas*, erityisasiaintuntija *Panu Artemjeff*, oikeusministeriö, itsenäinen kuraattori ja Globe Art Pointin hallituksen puheenjohtaja *Ceyda Berk-Söderblom*, monikulttuurisuusasiantuntija *Ann-Jolin Grüne*, Luckan, yleisötyöpäällikkö *Satu Itkonen*, Ateneum, Kansallisgalleria, toiminnanjohtaja *Nea Leo*, Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry, koulutus- ja kotoutussuunnittelija *Järvi Lipasti*, Tuglas-seura, moninaisuuskouluttaja *Martina Marti*, kulttuuriasiainneuvos *Esa Pirnes*, opetus- ja kulttuuriministeriö, toiminnanjohtaja *Tommi Saarikivi*, Suomen Teatterit ry, erityisasiaintuntija *Johanna Selkee*, Suomen Kuntaliitto, ohjelmajohtaja *Anna Sidorova*, Cultura-säätiö sekä kirjastopalvelukoordinaattori *Jaakko Tiinanen*, Espoon kaupungin kirjastotoimi.

Pysyvinä asiantuntijoina työryhmän työssä ovat toimineet kulttuuriasiainneuvos *Leena Aaltonen*, opetus- ja kulttuuriministeriö, ylijohtaja *Elina Anttila*, Kansallismuseo, läänintaitelija *Maikki Kantola*, kulttuurisen moninaisuuden ja liikkuvuuden kehittämisohjelma, Taiteen edistämiskeskus, Porin toimipiste, johtaja *Minna Karvonen*, opetus- ja kulttuuriministeriö, kulttuuriasiainneuvos *Hanna Koskimies*, opetus- ja kulttuuriministeriö, johtaja *Marjo Mäenpää*, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö (Cupore) sekä erityisasiaintuntija *Katriina Nousiainen*, oikeusministeriö. Työryhmän asiantuntijashteereinä toimivat kulttuuriasiainneuvos *Maija Lummepero* ja kulttuuriasiainneuvos *Sini Keinonen* opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Työryhmällä oli 7 kokousta. Koronaepidemiatilanteesta johtuen kokouksia järjestettiin osittain myös verkkokokouksina. Työryhmän jäsenet työskentelivät alkusyksystä myös temaattisissa alaryhmissä. Keskeisten sidosryhmien ja laajemman asiantuntijajoukon kuulemiseksi toteutettiin yhteistyössä Fountain Park Oy:n kanssa avoin verkkoavoriihi 8.5.–11.6.2020. Verkkoavoriihi toteutettiin suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Siihen saatiin yhteensä 331 vastausta.

Työryhmän toimeksiannon mukaisten teemoja osalta järjestettiin myös kolme temaatista työpajaa. Virtuaalinen työpaja 27.5.2020 käsitteli kulttuurisen moninaisuuden ja

monikielisyyden toteutumisesta luovassa työssä ja tuotannossa sekä taiteen ja kulttuurin sisällöissä ja palveluissa. Toinen virtuaalinen työpaja 8.6.2020 käsitteli puolestaan kulttuurien välistä kohtaamista ja vuoropuhelua. Virtuaalityöpajoihin vastaanotettiin 96 (27.5.) ja 64 (8.6.) ilmoittautumista. Fountain Park Oy tarjosi tilaisuudelle teknisen alustan ja prosessiohjauksen.

Kolmas työpaja koskien ulkomaalaistaustaisia ammattitaiteilijoita ja kulttuurialan ammatilaisia ja heidän työllistymistään Suomen taide- ja kulttuurikentälle järjestettiin fyysisenä työpajana 25.8.2020. Tilaisuus järjestettiin yhteistyössä Kulttuuria kaikille -palvelun kanssa. Temaattinen työpaja järjestettiin identtisellä ohjelmalla aamu- ja iltapäivänä. Kumpaankin vastaanotettiin maksimimäärä ilmoittautumisia, 40 henkeä, ja valtaosa ilmoittautuneista myös osallistui tilaisuuteen. Ryhmäkeskusteluja olivat fasilitoimassa ns. moninaisuus-agentit, Kulttuuria kaikille -palvelun henkilöstöä sekä eräät työryhmän jäsenet. Työryhmä kuuli 4. kokouksessaan 4.9.2020 Taiteen edistämiskeskuksen Taiteen moninaisuuden toimikuntaa, jota olivat edustamassa toimikunnan puheenjohtaja Minna Henriksson ja jäsenistä Pauliina Feodoroff, David Kozma, Mazdak Nassir, Timo Tuhkanen sekä toimikunnan asioita Taiteen edistämiskeskuksessa esittelevä Lea Halttunen. Työryhmän 6. kokouksessa 30.10.2020 kuultiin Taiteen edistämiskeskuksen erityisasiantuntijaa Paula Karhusta ja kulttuuriasianneuvos Katri Santtilaa opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Työryhmän järjestämistä tilaisuuksista ja verkkoaiivoriihestä tiedotettiin OKM:n viestintäkanavien kautta käyttäen sosiaalisen median kanavia, verkkosivuja sekä aivoriihestä myös sähköistä tiedotetta. Arvokas apu tiedotuksessa olivat myös Kulttuuria kaikille -palvelu, Globe Art Pointin uutiskirjeet sekä työryhmän jäsenten taustaorganisaatiot.

Työryhmän työn etenemisestä, tapahtumista ja tuotetuista materiaaleista jaettiin ajantasaista tietoa valtioneuvoston hanketiedoissa työryhmän *Kulttuuripolitiikka, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen* -nimellä. Luonnos työryhmän kulttuurisen moninaisuuden edistämisen läpileikkaavista ja aihekohtaisista linjausehdotuksista oli kommentoitavana valtioneuvoston hanketiedoissa. Työryhmän työtä esiteltiin Kuntaliiton kulttuurijohtajien verkostotapaamisessa ja Helsingin kaupungin kulttuurin johtavista toimihenkilöistä koostuvassa kulttuuriverkostossa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN 978-952-263-872-4 (PDF)

ISSN 1799-0351 (PDF)